

บทที่ ๒

เรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔

เรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ มีจำนวนมาก มีความหลากหลายและลักษณะเด่นในด้านเนื้อหาสาระและกลวิธีการประพันธ์ต่าง ๆ กันไป ก่อนที่จะศึกษาเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ ลำดับต่อไปนั้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของเรื่องสั้น กลวิธีการแต่งเรื่องสั้น และบรรยากาศการนำเสนอเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลาดังกล่าว พอเป็นสังเขปดังนี้

ก. ความหมายและกลวิธีการแต่งเรื่องสั้น

๑. ความหมายของเรื่องสั้น

การนิยามความหมายของเรื่องสั้นในที่นี้จะ เป็นการเปรียบเทียบ เรื่องสั้นกับ บันเทิงคดีร้อยแก้วชนิดอื่นคือ นิทานและนวนิยาย เพื่อจะได้มองเห็นลักษณะ เฉพาะของ เรื่องสั้น ได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้คือ

ก) เรื่องสั้นกับนิทาน เนื่องจาก เรื่องสั้น เป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วที่คลี่คลายมา จากการเล่าเรื่องแบบนิทาน (สุตารัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๒๖) เรื่องสั้นและนิทานจึงมีลักษณะ บางอย่างที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ต่างมีจุดมุ่งหมายในการเล่าเรื่อง มีโครงเรื่องและการดำเนิน เรื่อง มีตัวละคร และมีสถานที่และเวลาที่มีเหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นเช่นเดียวกัน แต่วิธีการ เล่าเรื่องของนิทานไม่ซับซ้อนเท่าการเล่าเรื่องในเรื่องสั้น ผู้ประพันธ์นิทานมัก เป็นผู้บรรยาย เพียงคนเดียว บทสนทนาของตัวละครและคำบรรยายของผู้ประพันธ์มิได้แยกออกจากกันอย่าง ชัดเจน ซึ่งตรงกันข้ามกับเรื่องสั้นที่ผู้แต่งอาจเล่าเรื่องโดยบรรยายจากทัศนะของผู้แต่ง หรือใน ฐานะของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องก็ได้ บทสนทนาของตัวละครและคำบรรยายของผู้ประพันธ์ แบ่งแยกจากกันชัดเจน (สุพรรณิ วราทร ๒๕๑๔ : ๔๔) และการเล่าเรื่องของเรื่องสั้นมัก เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการเล่าเรื่องในนิทาน (Lawrence 1976 : 70)

โครงเรื่องของนิทานมักไม่มีเงื่อนไขหรือความซับซ้อนมากเท่ากับโครง เรื่องในเรื่องสั้น การลำดับเรื่องก็มักเป็นไปตามลำดับ เวลาและมีการแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมาย เกี่ยวกับการมุ่งสั่งสอนหรือแสดงคติธรรมอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่การดำเนิน เรื่องในเรื่องสั้น อาจไม่ลำดับตาม เวลาและการเสนอสาระสำคัญของเรื่อง เป็นไปอย่างสม เหตุสมผลและแยบคาย

มากกว่า นอกจากนี้แล้วเรื่องสั้นยังมีความสมจริงด้านตัวละคร ฉาก และบทสนทนา มากกว่านิทานอีกด้วย (สุदारัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๒๗-๓๐)

ข) เรื่องสั้นกับนวนิยาย เรื่องสั้นและนวนิยายต่างเป็นงานเขียนที่มุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน และมีใช้เรื่องที่เกิดขึ้นจริง หากเป็นเรื่องสมมติที่ผู้เขียนแต่งขึ้นจากจินตนาการของตน (เจือ สตะเวทิน ๒๕๑๐ : ๑) งานเขียนทั้งสองรูปแบบนี้ประกอบไปด้วยโครงสร้างภายในคือส่วนที่แสดงถึงโลกทัศน์ของนักเขียน และโครงสร้างภายนอก คือโครงสร้างของการบรรยาย อันหมายถึงรูปแบบและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ทั้งเรื่องสั้นและนวนิยายอาจเสนอมาในรูปของ อัตชีวประวัติ บันเทิง จดหมาย หรือหลาย ๆ ลักษณะรวมกันก็ได้ และต่างมีเนื้อเรื่อง แนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา ทัศนคติของผู้ประพันธ์ และทำนองแต่ง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเรื่อง (สุพรรณิ วราทร ๒๕๑๕ : ๒-๓) อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบเหล่านี้ยังคงมีส่วนรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้าง และโดยปกติแล้วเราสามารถใช้นามบัญญัติต่าง ๆ การจำแนกประเภท และกลวิธีการประพันธ์หลายลักษณะ ซึ่งใช้ในการอธิบายหรือศึกษาวิเคราะห์ นวนิยายมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นได้เช่นกัน

ความแตกต่างที่สำคัญของเรื่องสั้นและนวนิยาย คือ เรื่องสั้นมีขนาดสั้นกว่า นวนิยาย และนวนิยายขนาดสั้น (novelette) เรื่องสั้นมักจะมีขนาดความยาวที่สามารถอ่านได้จบภายในเวลา ๕-๕๐ นาที หรือมีจำนวนคำประมาณ ๑,๐๐๐ - ๑๒,๐๐๐ คำ (สุदारัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๗) ส่วนนวนิยายมักจะมีขนาดความยาวเกินกว่า ๓๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ คำ (สุพรรณิ วราทร ๒๕๑๕ : ๑ อ้างถึง Gilbert Highet 1953 : 203) และนวนิยายขนาดสั้นมักจะมีขนาดความยาวเกิน ๑๕,๐๐๐ คำ (เพ็ญแข วัจนสุนทร ๒๕๒๔ : ๗) ด้วยขนาดความยาวที่แตกต่างกันนี้ ทำให้เรื่องสั้นมีจำนวนตัวละครและการดำเนินเรื่องที่กระชับกว่านวนิยายและทำให้เรื่องสั้นมักมุ่งเสนอความคิดสำคัญหรือจุดมุ่งหมายของเรื่องเพียงประการเดียว (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ๒๕๒๐ : ๗๖ ; Matthews 1976 : 52) เพื่อให้เรื่องบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในขณะที่นวนิยายสามารถให้รายละเอียดต่าง ๆ ได้มากกว่าเรื่องสั้นและมีโครงเรื่องย่อย แนวคิดย่อยแทรกไว้ในโครงเรื่องใหญ่ได้อย่างไม่จำกัดอีกด้วย

✓ จากการเปรียบเทียบเรื่องสั้นกับนิทานและนวนิยายดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจสรุปลักษณะสำคัญของเรื่องสั้นได้ว่า เรื่องสั้นควรมี

๑. ขนาดสั้น

๒. ตัวละครน้อย

๓. การเดินเรื่องที่กระชับ และ

๔. จุดมุ่งหมาย หรือแนวคิดเพียงประการเดียว

๒. กลวิธีการแต่งเรื่องสั้น

เรื่องสั้นเป็นงานวรรณกรรมที่ผู้เขียนสร้างขึ้นจากประสบการณ์และทัศนคติของตนที่มีต่อชีวิตมนุษย์และโลก ชาว (Shaw ed. 1954 : 9) กล่าวว่าสิ่งสำคัญแรกสุดที่ผู้อ่านคาดหวังว่าจะได้รับจากการอ่านเรื่องสั้น คือ ต้องการรู้ว่า เกิดอะไรขึ้นกับใคร ที่ไหน และเมื่อใด เรื่องสั้นจึงต้องมีเรื่องราวที่จะบอกเล่าแก่ผู้อ่านและเมื่อผู้อ่านได้ติดตามเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบแล้ว นอกเหนือจากความบันเทิงที่ได้รับผู้อ่านยังจะได้รับสาระความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์อีกด้วย

การกล่าวถึงกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นนี้คือการกล่าวถึงสาระที่เกี่ยวกับโครงสร้างภายนอก ต่างจากการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับโครงสร้างภายในของเรื่องสั้นซึ่งจะเป็นการศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ของนักเขียนที่ปรากฏในงานของเขาโดยอาศัยวิชาการสาขาอื่น ๆ เข้ามาช่วยขยายความเข้าใจ อันเป็นการศึกษาเนื้อหาของวรรณกรรมในระดับลึก เช่น การศึกษาวรรณกรรมตามแนวคิดทฤษฎา ปรชญา หรือประวัติความคิด เป็นต้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้เฉพาะการศึกษาเรื่องสั้น โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้น ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นเท่านั้น ในความคิดของผู้วิจัยกลวิธีการแต่งจะสัมฤทธิ์ผลได้ควรจะต้องประกอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

ก) กลวิธีการนำเสนอเรื่อง การนำเสนอเรื่องมี ๒ ลักษณะด้วยกันคือ

๑) การนำเสนอเรื่องโดยการบรรยาย เป็นการนำเสนอเรื่องในลักษณะที่ผู้เล่าบรรยายหรือพรรณนาเกี่ยวกับความเป็นไปในเรื่อง ซึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ตัวละคร ฉาก พร้อมกับอาจจะมีการอธิบาย ข้อสรุป หรือคำชี้แนะอันเป็นการแสดงความคิดเห็นแทรกอยู่ในคำบรรยายดังกล่าวไว้ด้วย การนำเสนอแบบบรรยายนี้ สามารถกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ห่างกัน และต่างสถานที่กันให้ติดต่อกันเนื่องเป็นกระแสเดียวกันได้

๒) การนำเสนอเรื่องโดยการแสดง เป็นการเสนอเหตุการณ์ตอนหนึ่งหรือฉากหนึ่ง ในช่วงเวลาและสถานที่หนึ่ง การกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ตอนนี้จะ

ดำเนินไปอย่างช้า ๆ ในช่วงเวลาและสถานที่ที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการ เห็นการกระทำ ตัวละครหรือฉากได้คล้ายกับว่าได้เห็น เหตุการณ์ตอนนี้กำลังเกิดขึ้นต่อหน้าต่อตา การนำเสนอเรื่องโดยการแสดงนี้ จึงมีรายละเอียดประกอบเหตุการณ์มากกว่าการนำเสนอเรื่องแบบบรรยาย ยิ่งไปกว่านั้น การนำเสนอเรื่องโดยการแสดงนี้มักจะมีทสนทนาประกอบอยู่ด้วย เสมอ ในขณะที่การนำเสนอแบบบรรยายมักจะไม่ค่อยมีทสนทนา

ตามปกติแล้ว เรื่องสั้น เรื่องหนึ่ง ๆ มีการนำเสนอทั้ง ๒ ลักษณะ ต่างกันที่ว่า เรื่องไหนมีการนำเสนอในลักษณะใดมากกว่าเท่านั้น เรื่องสั้นที่มีการนำเสนอแบบบรรยายมากกว่าการแสดง เรื่องสั้นเรื่องนั้นจะมีโครงสร้าง เน้นหนักไปทางการบรรยาย แต่ในปัจจุบันนี้มีแนวโน้มว่านักเขียนนิยมให้เรื่องมีการนำเสนอโดยการแสดงมากกว่าการนำเสนอโดยการบรรยาย เพราะมีความเชื่อว่าการนำเสนอโดยการปล่อยให้ผู้อ่านได้เข้าใจเรื่องราว เหตุการณ์และตัวละคร โดยการอนุมานจากการพบเห็นของตนเอง โดยปราศจากการชี้นำของนักเขียนนั้น เป็นความเข้าใจที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับความเข้าใจที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงมากที่สุด อันจะมีผลช่วยทำให้เรื่องสั้นมีลักษณะสมจริงยิ่งขึ้นด้วย

ข) กลวิธีการเล่าเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง คือแง่มุมที่นักเขียนใช้ในการเล่าเรื่อง โดยพิจารณาว่านักเขียนกำหนดให้เรื่องราวต่าง ๆ นำเสนอแก่ผู้อ่านโดยผ่านทัศนะของใคร กลวิธีการเล่าเรื่องสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) กลวิธีการเล่าเรื่องจากทัศนะของผู้เล่าบุรุษที่หนึ่ง (first person narrator) ลักษณะของผู้เล่าประเภทนี้มักใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง เช่น ฉัน ข้าพเจ้า ฯลฯ แทนตนเองในการบรรยายเรื่อง โดยปกติผู้เล่าประเภทบุรุษที่หนึ่งนี้ มักจะมีบทบาทเป็นตัวละครในเรื่อง เช่น เป็นตัวละครเอก หรือ ตัวละครซึ่งมีบทบาทรอง หรือเป็นแต่เพียงผู้ที่ได้ร่วมรู้เห็นหรืออยู่ร่วมในเหตุการณ์ในเรื่องด้วย การบรรยายของผู้เล่าประเภทบุรุษที่หนึ่งนี้ มักมีขอบเขตอยู่เฉพาะประสบการณ์ที่ตนรับรู้ด้วยตัวเอง หรือได้รับรู้ด้วยการบอกเล่าจากตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องเท่านั้น

๒) กลวิธีการเล่าเรื่องจากทัศนะของผู้เล่าบุรุษที่สาม (third person narrator) การที่ผู้เล่าบุรุษที่สามได้รับการเรียกเช่นนี้ เป็นเพราะผู้เล่าประเภทนี้เล่าเรื่องโดยที่ตนเองมิได้ปรากฏหรือมีบทบาทอยู่ในเรื่องที่ตนบรรยาย และเมื่อใดก็ตามที่ผู้เล่าบุรุษที่สามบรรยายหรือกล่าวถึงตัวละครใด ๆ ในเรื่อง มักจะเรียกชื่อเฉพาะหรือไม่ก็ใช้สรรพนาม

บุรุษที่สาม เช่น เขา หล่อน ฯลฯ แทนคำเรียกชื่อตัวละครเหล่านั้น ผู้เล่าบุรุษที่สามมีลักษณะปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้

๒.๑ ผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทรู้แจ้งทุกประการ (omniscient narrator) คือผู้เล่าบุรุษที่สามที่สามารถล่วงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นใน เรื่อง ไม่ว่าจะ เป็น ความรู้สึกนึกคิดหรือความเป็นไปของตัวละครต่าง ๆ และไม่ว่าตัวละครเหล่านั้นจะอยู่ในสถานที่หรือกาลเวลาใดก็ตาม ผู้เล่าประเภทนี้สามารถบอกเล่าหรือบรรยาย เรื่องได้จากทัศนะ หรือความรู้สึกของผู้บรรยายเอง หรือจากทัศนะหรือความรู้สึกของตัวละครทุกตัวตามแต่ความต้องการ

ผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทรู้แจ้งทุกประการนี้อาจจะ เล่า เรื่อง พร้อมกับแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของตนต่อตัวละคร หรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่องด้วยก็ได้ หรือผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทรู้แจ้งทุกประการนี้อาจจะบรรยายหรือ เล่า เรื่อง เฉพาะแต่สิ่งที่เกิดขึ้นและความเป็นไปต่าง ๆ ในเรื่องโดยพยายามที่จะไม่แทรกทัศนะหรือข้อวิจฉัยใด ๆ ของตนในคำบรรยายนั้นด้วยก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้อ่านจะยังคงรู้สึกว่ ระหว่างตนเองกับเหตุการณ์หรือตัวละครใน เรื่องนั้นมีผู้เล่าอยู่ระหว่างกลางและผู้เล่า เป็นผู้ถ่ายทอด เรื่องราวดังกล่าวมาสู่ผู้อ่านอีกต่อหนึ่งอยู่เสมอ

๒.๒ ผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทที่มีขอบเขตจำกัด คือ ผู้เล่าบุรุษที่สามซึ่งสามารถก้าวล้ำหรือล่วงรู้เข้าไปในจิตใจ และความคิดของตัวละครได้เพียงตัวเดียว หรือบางตัวเท่านั้น การเล่าเรื่องจึงมีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงการสะท้อน เรื่องราวจากแง่มุมของตัวละครเหล่านั้น ว่าได้พบเห็น ได้ยิน รู้สึก หรือนึกคิดอะไรเท่านั้น ในขณะที่ผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทรู้แจ้งทุกประการมีขอบข่ายการรับรู้กว้างขวาง ครอบคลุมตัวละครทุกตัวในเรื่อง และ เล่า เรื่องราวได้จากแง่มุมของตัวละครทุกตัว ผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทมีขอบเขตจำกัดนี้จะ เล่า เรื่องในลักษณะของการนำผู้อ่านเข้าไปสู่กระแสความคิด ความทรงจำ หรือความรู้สึกของตัวละครที่ตนสามารถก้าวล้ำเข้าไปได้ดังกล่าว เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้สึกใกล้ชิดกับ เหตุการณ์ มีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เหมือนตัวละครเหล่านั้น ผู้อ่านจึงรู้สึกคล้ายกับว่าได้ประสบกับ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องด้วยตนเองในช่วงเวลาที่เรื่องราวต่าง ๆ กำลังเกิดขึ้น แต่บางครั้ง นักเขียนอาจกำหนดขอบเขตการ เล่า เรื่องให้แคบลง เหลือเพียงการบรรยายถึงปรากฏการณ์ที่มองเห็น หรือได้ยินได้เท่านั้น เช่น บรรยายเฉพาะ การกระทำ คำพูด รูปร่างลักษณะภายนอกของตัวละคร หรือลักษณะของฉาก โดยที่ไม่เอาใจใส่กับความคิดหรือความรู้สึกของตัวละครก็ได้เช่นกัน

ถึงแม้ว่ากลวิธีการเล่าเรื่องอาจจำแนกลักษณะได้ดังกล่าวข้างต้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีนักเขียนน้อยคนที่จะเคร่งครัดต่อการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องได้สม่ำเสมอเพียงลักษณะเดียว

ค) กลวิธีการสร้างโครงเรื่อง กลวิธีการสร้างโครงเรื่อง เกิดขึ้นจากการเลือกสรรและจัดลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำเสนอแก่ผู้อ่าน โดยมีแนวคิดของเรื่องเป็นเครื่องกำกับให้โครงเรื่องดำเนินไปสู่ทิศทาง หรือเป้าหมายที่ผู้เขียนต้องการ โครงเรื่องจึงมีลักษณะเป็นกรอบของเรื่อง การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องมี ๓ ลักษณะด้วยกันคือ

๑. เล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน เรื่องเกิดก่อนเล่าก่อน เรื่องเกิดทีหลัง เล่าทีหลัง เป็นลำดับไป
๒. การเล่าเรื่องย้อนต้น (flash back) เรื่องอาจเกิดขึ้นในตอนใดตอนหนึ่งของเรื่องก็ได้ แต่วิธีการเล่าย้อนต้นสลับไปมากับเรื่องในปัจจุบัน
๓. เล่าเหตุการณ์เกิดต่างสถานที่สลับกันไปมา (และมีจุดรวมเรื่องต่างสถานที่นี้ แล้วกลับแยกใหม่ รวมใหม่ได้) เช่น เรื่องเกิดขึ้นในเมือง ๒ เมือง หรือตำบล ๒ ตำบล (กุหลาบ มัลลิกะมาส ๒๕๑๐ : ๔๐)

ผู้เขียนจะเลือกการดำเนินเรื่องในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามแต่จะเห็นเหมาะสมกับจำนวนเหตุการณ์ที่มีในโครงเรื่องและช่วงเวลาที่ยาวนานเพียงใด เช่น ในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งอาจมีช่วงเวลายาวนานชั่วชีวิตหนึ่งของตัวละคร หรือเพียงเสี้ยวหนึ่งของชีวิต เช่น เดือน-สัปดาห์-วัน หรือชั่วโมงหนึ่งก็ได้

ง) กลวิธีการสร้างตัวละคร กลวิธีการสร้างตัวละครมีความสำคัญอย่างมากต่อการประพันธ์เรื่องสั้น เพราะตัวละครคือผู้ที่แสดงบทบาทหรือพฤติกรรมที่ทำให้เรื่องดำเนินไปได้ ตั้งแต่ต้นจนจบ ยิ่งไปกว่านั้น ตัวละครโดยเฉพาะตัวละครเอก เป็นศูนย์กลางของความสนใจของผู้อ่านว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับตัวละครเหล่านั้นบ้าง วิธีการสร้างเรื่องสั้นให้ผู้อ่านคล้อยตามได้มากที่สุดคือ ต้องสร้างตัวละครให้มีมูลเหตุจูงใจ (motivation) เพียงพอที่จะก่อให้เกิดหรือรองรับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่อง

ตัวละครในเรื่องสั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ตัวละครที่ไม่เปลี่ยนแปลง (static character หรือ flat character) และตัวละครที่เปลี่ยนแปลง

(change character หรือ round character) (สุพรรณิ วราทร ๒๕๑๔ : ๕๑-๕๖) ตัวละครประเภทแรกนั้นประกอบไปด้วยลักษณะหรือนิสัยเพียงด้านเดียว เช่น ดี หรือ ชั่ว กล่าว

หรือฉลาด ไม่ปะปนกันและคง เป็น เช่นนี้ตลอดเรื่อง ส่วนตัวละครประเภทหลังมีรายละเอียดและความซับซ้อนมากกว่า ทำให้ไม่อาจสรุปลงไปได้ว่าตัวละครประเภทนี้มีอุปนิสัยหรือ เป็นคนอย่างไรได้ง่าย ๆ เพราะตัวละครประเภทนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพการณ์แวดล้อม ตัวละครที่เปลี่ยนแปลงนี้จึงมีลักษณะเหมือนมนุษย์ในชีวิตจริง การที่ผู้เขียนจะสร้างตัวละครประเภทใดนั้น ต้องคำนึงถึงลักษณะของ เนื้อ เรื่องและบทบาทของตัวละครนั้นด้วยว่ามีความสำคัญมากน้อยเพียงใด เช่น ตัวละครที่ไม่เปลี่ยนแปลงมักเหมาะสมกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนหรือผจญภัย หรือตัวละครที่มีบทบาทรองเป็นเพียงตัวประกอบของเรื่อง (Forster 2522 : 79-92) เป็นต้น

Wellek and Warren (1973 : 219) กล่าวว่า กลวิธีการสร้างตัวละครให้ผู้อ่านได้รู้จักมี ๓ แนวทางด้วยกัน คือ

๑. การสร้างตัวละครโดยผู้เขียนบอกเล่าโดยตรงแก่ผู้อ่าน
๒. การสร้างตัวละครโดยการให้ตัวละครตัวหนึ่งพูด คิด หรือแสดงปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่มีต่อตัวละครอีกตัวหนึ่ง
๓. การสร้างตัวละครโดยการปล่อยให้ตัวละครนั้นได้ พูด คิด หรือแสดงการกระทำด้วยตัวเอง

นักเขียนจะ เลือกใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแนวทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและบทบาทของตัวละครนั้น ๆ เป็นสำคัญ แต่ตามปกติแล้ว นักเขียนมักจะใช้กลวิธีการสร้างตัวละครมากกว่าหนึ่งแนวทางเสมอ

จ) กลวิธีการสร้างบรรยากาศ บรรยากาศหมายถึง อารมณ์ หรือความรู้สึก ซึ่งแผ่ครอบคลุมงานเขียนชิ้นหนึ่ง หรือที่ สูดาร์ตัน เสรีวัฒน์ (๒๕๒๐ : ๑๔) กล่าวว่าบรรยากาศของเรื่องคือ "รายละเอียดในงานเขียนที่ก่อให้เกิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรมตามโครงเรื่อง" บรรยากาศของเรื่องมีหลายลักษณะ เช่น บรรยากาศแห่งความสุข สดชื่น บรรยากาศแห่งความเศร้าหมอง หรือท้อแท้ เป็นต้น แนวคิด โครงเรื่องและตัวละคร มีส่วนช่วยกำหนดว่าบรรยากาศของเรื่องควรจะมีลักษณะอย่างไร เมื่อผู้อ่านสัมผัสกับบรรยากาศของเรื่อง จะทำให้เกิดความเข้าใจ หรือมองเห็นแนวคิด โครงเรื่อง และลักษณะของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น เนื่องจากบรรยากาศช่วยให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกสัมพันธ์กับเรื่องลึกซึ้งขึ้น (สูดาร์ตัน เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๑๔)

กลวิธีการสร้างบรรยากาศมักเกิดจากการพรรณนาเป็นส่วนใหญ่ (สุพรรณิ
วรাত্র ๒๕๑๔ : ๖) โดยเฉพาะการพรรณนาฉาก คือ สถานที่หรือภูมิประเทศให้สัมพันธ์กับ
อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เป็นวิธีการที่ใช้สร้างบรรยากาศของเรื่องได้อย่างดี การจะทำให้
ผู้อ่านสัมผัสและเกิดอารมณ์ร่วมกับบรรยากาศของเรื่องได้มากนักน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความสามารถ
ในการใช้ภาษา สโล และท่วงทำนองการเขียน ของนักเขียนแต่ละคน แต่สิ่งหนึ่งซึ่งนักเขียนควร
จะเอาใจใส่คือ หากการพรรณนานั้นเกิดขึ้นโดยการอาศัยตัวละครเป็นผู้พรรณนา เช่น การเสนอ
เรื่องจากแง่มุมการเล่าเรื่องของผู้เล่าบุรุษที่หนึ่ง หรือผู้เล่าบุรุษที่สามประเภทมีขอบเขตจำกัด
เป็นต้น นักเขียนควรจะต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมและบุคลิกลักษณะ
ของตัวละครผนวกกับสภาพการณ์ขณะนั้นตามเนื้อเรื่อง เช่น เวลานั้นตัวละครกำลังมีอารมณ์หรือ
ความรู้สึกอย่างไร เป็นต้น

ข. เรื่องสั้นไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๔

เรื่องสั้นเป็นรูปแบบทางวรรณกรรมซึ่งไทยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ก่อนหน้าที่จะเกิด
มีเรื่องสั้นไทยขึ้น ได้มีเรื่องสั้นที่เป็นภาษาไทยในลักษณะของการแปลมาจากภาษาต่างประเทศโดย
ตรง และในลักษณะของการดัดแปลงให้มีรายละเอียดในเนื้อเรื่อง เช่น ลักษณะของตัวละคร
ฉาก เป็นต้น ให้มีลักษณะเป็นแบบไทยบ้าง เมื่อเวลาผ่านไป นักเขียนไทยมีความคุ้นเคย และ
ชำนาญในการใช้รูปแบบเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกมากขึ้น นักเขียนไทยจึงสร้างงานเขียนซึ่ง
ใช้รูปแบบเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกนี้ให้มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น คือ มีเนื้อหา
แนวคิด ลักษณะของตัวละครและฉากเป็นแบบไทย เราเรียกเรื่องสั้นลักษณะเช่นนี้ว่า "เรื่องสั้น
ไทย" ก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะของเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๔ นี้ ผู้วิจัยจะได้
สรุปเกี่ยวกับความเป็นมาของเรื่องสั้นไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ พอเป็นสังเขป ดังนี้

๑. ความเป็นมาของเรื่องสั้นไทย ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕

จากการศึกษาของนักวรรณกรรมไทยก่อนหน้านี้นี้ กล่าวว่าเรื่องสั้นเรื่องแรกของ
ไทย น่าจะได้แก่เรื่อง สุนัขนี้รัก ของ กรมหลวงพิษิตปรีชากร ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ชิรญาณ
พิเศษ จ.ศ. ๑๒๔๔ (พ.ศ. ๒๔๒๔) (สุตารัตน์ เสรีรัตน์ ๒๕๒๐ : ๖๐ กล่าวจาก เจือ สตะเวทิน
๒๕๑๗ : ๖ และ เสถียร จันทิมาธร ๒๕๑๑ : ๔๒-๔๔) แต่ก็มีนักวิชาการบางคนเสนอว่า เรื่อง
สั้นเรื่องแรกของไทยควรจะเป็นเรื่องพระเพียรให้ทานธรรม ซึ่งไม่ปรากฏผู้แต่ง ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์

วชิรญาณวิเศษ จ.ศ. ๑๒๔๔ (พ.ศ. ๒๔๓๐) สุตารัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๗๖) แต่ไม่ว่าเรื่องสั้นเรื่องแรกของไทยจะเป็นเรื่องใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ เรื่องสั้น เป็นรูปแบบของวรรณกรรมซึ่งเป็นที่รู้จักและปรากฏอยู่ในวงวรรณกรรมไทย ก่อนหน้าที่เรื่องสั้นทั้งสองซึ่งกล่าวมาข้างต้นจะปรากฏขึ้นในวงวรรณกรรมไทย หากแต่งงานเขียนในรูปแบบเรื่องสั้นซึ่งปรากฏเป็นภาษาไทยครั้งแรกนั้นเกิดขึ้นจากการแปลเรื่องสั้นภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ผู้แปลคือกรมหมื่นภูเรศร์ธำรงค์ศักดิ์ให้ชื่อเรื่องว่า รัตริวันสิ้นปี ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์วชิรญาณวิเศษ เมื่อ จ.ศ. ๑๒๔๗ (พ.ศ. ๒๔๒๘) ลักษณะของงานเขียนชิ้นนี้มีลักษณะของเรื่องสั้นอย่างครบถ้วน แม้ว่าเวลานั้นผู้แปลเรียกงานเขียนลักษณะเช่นนี้ว่านิทานก็ตาม (ดูรายละเอียด ใน สุตารัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๕๘, ๕๙, ๒๓๙-๒๔๒)

ลักษณะของเรื่องสั้นของไทยยุคแรก (ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕) จำนวนมากมีลักษณะของการแปล และแปลงมาจากเรื่องสั้นที่เป็นภาษาต่างประเทศ (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ๒๕๒๐ : ๗๘) แต่ก็ปรากฏว่าเรื่องสั้นของไทยในช่วงนี้ได้มีเรื่องที่เกิดขึ้นจากการประพันธ์ของนักเขียนไทยเอง พร้อม ๆ กันไปด้วย ดังที่ สุพรรณิ วราทร (๒๕๑๕ : ๕๑-๕๒) ได้กล่าวถึงที่มาของเรื่องสั้นยุควชิรญาณ (เป็นเรื่องสั้นยุคแรกก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕) ว่ามีที่มาสองทาง ดังนี้คือ

ที่มาของเรื่องมีสองทาง คือ เรื่องสั้นที่แปลถอดมาจากภาษาต่างประเทศโดยตรง ส่วนใหญ่มาจากภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส มีการเรียบเรียงเรื่องตามต้นฉบับเดิมทุกประการ เช่น เรื่องของเนติบัณฑิตย เรื่องสู้กันด้วยกลสินยาพิศม์ และเรื่องแต่งงานแก้แค้น เป็นต้น อีกประการหนึ่งคือ เรื่องสั้นที่แต่งตามแบบแผนวรรณกรรมของตะวันตก แต่ใช้ฉาก ตัวละคร สำนวนภาษาและเนื้อเรื่องเป็นไทย เรื่องประเภทนี้มักแทรกคติหรือข้อคิด และอารมณ์ขันไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น เรื่องรักที่เสียตายน้องนิทานเรื่องเล่นแร่แปรธาตุ เรื่องสามีเป็นโจร เรื่องเนื้อคู่หนึ่งคู่ เรื่องจะเป็นท่านสืบ เรื่องสืบสรรพากร และเรื่องสืบรู้โค่โดยละเอียด เป็นต้น

เนื่องจากกำเนิดของเรื่องสั้น ในเขตรวัฒนธรรมต่าง ๆ มีลักษณะร่วมกันคือ "เริ่มมาจากบทขับร้อง (ballad) และการเล่าเรื่องสู่กันฟังในงานหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จากการเล่าเรื่องสู่กันฟังในท่านอนนี่ ค่อย ๆ คลี่คลายมาเป็นนิทาน ตำนาน นิยายปรัมปรา จนถึงเรื่องเล่ายาวประเภทมหากาพย์ (epic) จากเรื่องเล่าประเภทนิทานและตำนานนี้เองที่เป็นที่มาของเรื่องสั้น" (สุตารัตน์ เสรีวัฒน์ ๒๕๒๐ : ๒๑๒) ฉะนั้นก่อนหน้าที่จะปรากฏมีงานเขียนที่มีลักษณะเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกเป็นภาษาไทยเรื่องแรก (คือเรื่องรัตริวันสิ้นปี) ได้มีงานเขียนที่เริ่มมีลักษณะของเรื่องสั้นแล้ว นั่นคือมีการเสอนนิทานที่มีลักษณะของเรื่องสั้นตาม

แบบแผนตะวันตก ในวารสารและหนังสือพิมพ์ก่อนหน้า พ.ศ. ๒๔๒๔ ดังที่ สุदारตน์ เสรีวัฒน์ (๒๔๒๐ : ๗๔-๗๖) ได้กล่าวถึงงานเขียนที่เป็นต้นเค้าของเรื่องสั้นไทยว่ามี ๓ ประเภทด้วยกันคือ

- ๑) งานเขียนประเภทนิทานในระยะแรก ๆ ได้แก่ นิทานชาดก และ นิทานอีสป
 - ๒) งานเขียนประเภทนิทานในระยะหลัง คือ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่ นิทานที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์และวารสารรุ่นแรก ๆ ของไทย ได้แก่ บางกอกกริคอเดอร์ และตรุโฆวาท และ
 - ๓) งานเขียนประเภท "ปัญหาชีวิตข้อง"* ในหนังสือพิมพ์วิชิราณวิเศษ
- การที่เกิดมีงานเขียนซึ่งเป็นนิทานแต่มีลักษณะของเรื่องสั้นแบบตะวันตกขึ้น เช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะว่านักประพันธ์ไทยได้เสนองานเขียนลักษณะดังกล่าวโดยการประสานสิ่งที่มีอยู่หรือรู้จักเป็นอย่างดีแล้วคือ การเล่าเรื่องแบบนิทานเข้ากับเรื่องสั้นซึ่งเป็นรูปแบบทางวรรณกรรมของตะวันตกและเพิ่งเป็นที่รู้จักกันในช่วงเวลานั้น โดยมีการออกหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ในการส่งเสริมและรองรับปรากฏการณ์ดังกล่าว เรื่องสั้นภาษาไทยในยุคแรกคือก่อน พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงมีทั้งงานเขียน (นิทาน) ที่มีลักษณะของเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกขึ้นก่อน และดำเนินต่อไป ควบคู่ไปกับ เรื่องสั้นที่แปลมาโดยตรงจากภาษาต่างประเทศและเรื่องสั้นที่ดัดแปลงมาจากเรื่องสั้นภาษาต่างประเทศให้มีลักษณะแบบไทยขึ้นบ้าง เช่น ตัวละครจาก หรือบรรยากาศของเรื่อง เป็นต้น จนกระทั่งในที่สุดก็ได้มีเรื่องสั้นที่แต่งโดยนักเขียนไทย มีเนื้อหา แนวคิด ตัวละครและฉากเป็นแบบไทยโดยใช้รูปแบบเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตก เรื่องสั้นในลักษณะหลังนี้เรียกได้ว่าเป็นเรื่องสั้นไทย และเช่นเดียวกับนวนิยายเมื่อเวลาผ่านไป เรื่องสั้นกลุ่มนี้ได้ทวีจำนวนมากขึ้นจนกระทั่งได้มีเรื่องสั้นไทยที่กล่าวว่ามีต้นกำเนิดขึ้นตามความคิดเห็นของ สุदारตน์ เสรีวัฒน์ (๒๔๒๐ : ๒๑๔) คือเมื่อมีเรื่องสั้นชื่อ คุณย่าเพ็ง (แต่งเมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ หรือ พ.ศ. ๒๔๔๔) และทำตามฝัน (แต่งเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ หรือ พ.ศ. ๒๔๕๑) ปรากฏในวงวรรณกรรมไทย นับแต่นั้นมาเรื่องสั้นไทยก็มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นและมีพัฒนาการต่อมาเป็นลำดับ ดังที่ สุदारตน์ เสรีวัฒน์ (๒๔๒๐ : ๒๑๔) ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของเรื่องสั้นไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๔ ไว้ว่า

*ดูรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของ "ปัญหาชีวิตข้อง" ในสุदारตน์ เสรีวัฒน์ ๒๔๒๐ :

โดยสรุป วรรณกรรมของเรื่องสั้นเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อนักประพันธ์มีประสบการณ์กว้างขึ้น และมีความชำนาญมากขึ้น การสร้างแก่นเรื่องมุ่งแสดงเรื่องราวหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมมากขึ้น โครงเรื่องซับซ้อน ตัวละครสมจริงและมีชีวิตจิตใจ บรรยากาศและฉาก ในเรื่องสั้นช่วงหลัง ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกใกล้ชิดเหตุการณ์ และเรื่องราวนั้น ๆ มากขึ้น ซึ่งช่วยให้เรื่องนั้นดูสมจริง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าด้านที่มีวิวัฒนาการชัดที่สุดคือด้านตัวละคร ทั้งการกำหนดตัวละคร การสร้างอุปนิสัยและวิธีการนำเสนอตัวละครในเรื่องสั้น ทั้งมีลักษณะที่สมจริงมากขึ้นด้วย

๒. สภาพทั่วไปของการเสนอเรื่องสั้นไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔

สภาพทั่วไปของการเสนอเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ มีประเด็นที่จะกล่าวถึง ๓ ประการคือ

- ก) แหล่งพิมพ์
- ข) นักเขียนเรื่องสั้นไทย
- ค) ความแพร่หลายของเรื่องสั้นไทย
- ก) แหล่งพิมพ์

จากการสำรวจเรื่องสั้นไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์ ณ หอสมุดแห่งชาติ ผู้วิจัยพบว่าในจำนวนวารสารและหนังสือพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์ในช่วงนี้ ประมาณ ๘๐ รายการนั้น* มีวารสารและหนังสือพิมพ์ ซึ่งเสนอเรื่องสั้นอยู่ ๒๔ รายการด้วยกันคือ

วารสารรายสัปดาห์ ได้แก่ ดาวดำ ดาวนคร เดลิเมลวันจันทร์ เทอดไทย ไทย-ไท ไทยใหม่วันจันทร์ ธรรมศาสตร์ ประชาชาติรายสัปดาห์ ประชาไทย ประมวลสาร ผู้นำ ๒๔ มิถุนา และวัฒนานุกูล

วารสารรายเดือน ได้แก่ ตำรวจ ไทยเซชม และ เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์

หนังสือพิมพ์รายวัน ได้แก่ กรรมกร เดลิรัฐธรรมนุญ นิกร ประชาชาติ ประมวลวัน ราษฎร์รัฐบุรณ ศรีกรุง สยามนิกร และสุภาพบุรุษ

*ดูรายละเอียดในบรรณานุกรม วารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๗-๒๔๗๗ และบรรณานุกรมวารสารและหนังสือพิมพ์ ในประเทศไทยซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๙๔ ของหอสมุดแห่งชาติ

ในจำนวนสิ่งตีพิมพ์ที่เสนอ เรื่องสั้นดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ชัดว่ามีวารสารรายสัปดาห์ รายเดือนซึ่งเสนอเรื่องสั้นในอัตราที่มากกว่าหนังสือพิมพ์ การจัดสรรเนื้อที่สำหรับเรื่องสั้นก็มีความแตกต่างกันด้วย ดังนี้คือ

๑) วารสารรายสัปดาห์และรายเดือน โดยทั่วไป วารสารดังกล่าวมักจะจัดสรรเนื้อที่สำหรับสารคดีและบันเทิงคดีในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน

ในภาคสารคดีนั้น มักเป็นคอลัมน์เกี่ยวกับการสรุปข่าวประจำสัปดาห์หรือประจำเดือน บทความหรือสารคดีที่ให้ความรู้ทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับวิเทศกรณี ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ การเคลื่อนไหวในวงการภาพยนตร์ ความรู้เกี่ยวกับแม่บ้าน การเรือน เช่น ตำราทำอาหาร หัตถกรรม เย็บเสื้อผ้า กิจการมารยาทของกุลสตรี ฯลฯ คอลัมน์ข่าวสั้น หรือเกร็ดความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น เนื้อหาของภาคสารคดีนี้ จะมีสาระเน้นหนักไปทางใดนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกของวารสารแต่ละเล่ม เช่น วารสารที่มุ่งเสนอต่อกลุ่มผู้อ่านซึ่งเป็นหญิงอย่าง เดลิเมลวันจันทร์ ไทยใหม่วันจันทร์ ประชาชาติรายสัปดาห์ ประมวลสาร และวัฒนาอนุล มักเสนอบทความ สารคดีหรือเกร็ดความรู้ซึ่งเกี่ยวกับผู้หญิง หรืออยู่ในความสนใจของผู้หญิง เป็นต้น แต่ก็ยังคงมีคอลัมน์สรุปข่าวและสารคดีเกี่ยวกับแวดวงกว้าง ๆ ทั่วไปอยู่ด้วย วารสารบางเล่ม เช่น ธรรมศาสตร์ ซึ่งมีนโยบายมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับวงการนักศึกษา วิเทศกรณี ความเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์และการเมือง และหลักวิชาการธรรมศาสตร์ หรือวารสารตำรวจ ซึ่งมีเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้ด้านกฎหมายและการสืบพยานเป็นส่วนใหญ่ ก็ให้เนื้อที่กับภาคบันเทิงน้อยลง

ในภาคบันเทิงคดี เรื่องอ่านเล่นส่วนใหญ่ที่ตีพิมพ์ในวารสารมักเป็นการใช้รูปแบบนวนิยาย นวนิยายขนาดสั้น และเรื่องสั้น ส่วนนิทานนั้นมีบ้างประปรายซึ่งมักตีพิมพ์ในวารสารของนักเขียนรุ่นเก่า คือ ไทยเชชม และเสนาศึกษาและแพทยศาสตร์ เช่น เรื่อง อักษรสวรรค์ ของ มินะกนิษฐ โชคของหม่อมชาน เนย พระราชจอมตลก ของ อยุธยา เอกจันทร์ เกลือจิ้มเกลือ ทำคุณบูชาโทษ ของ อุบลวรรณ เป็นต้น วารสารที่ให้เนื้อที่สำหรับเรื่องสั้นในภาคบันเทิงคดีมากกว่านวนิยายและนวนิยายขนาดสั้น คือ ดาวนคร ไทยใหม่วันจันทร์ ประชาไทย ประมวลสาร และผู้นำ ส่วนเดลิเมลวันจันทร์ มักเสนอเรื่องสั้นปะปนกับนวนิยายขนาดสั้นในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน และประชาชาติวันอาทิตย์ วัฒนาอนุล นิยมเสนอเรื่องสั้นปะปนกับนวนิยายขนาดยาวประจำทุกฉบับ ส่วนที่มีเรื่องสั้นในภาคบันเทิงคติน้อย เพราะหันไปสนใจเสนอเนื้อหาของสารคดีมากกว่า คือ ดาวคำ ๒๔ มิถุนา ธรรมศาสตร์ และตำรวจ

นอกจากนี้ในภาคบันเทิงคดีของวารสารก็ เน้นการ เสนอบันเทิงคดีใน
แวดวงของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ในวารสารตำรวจ ก็มักเสนอเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเฉพาะที่เกี่ยว
กับชีวิตแวดวงตำรวจ เช่นเรื่อง เมื่อฉันเป็นตำรวจ ของ ทิคมัย ปากน้ำ ตำรวจบ้านนอก
ของ เพ็ญ ลีเจริญ และ ราชการรัก ของ สมมาท บุญคำชู เป็นต้น แม้แต่เรื่องสั้นแปล ก็เป็น
เรื่องอาชญากรรม สืบสวน สอบสวน ส่วนวารสารเสนาศึกษาและแพทยศาสตร์ ได้จัดสรร
เนื้อหาภายในเล่มออกเป็น ๓ ภาคเท่า ๆ กัน คือ ภาคบันเทิงคดี สารคดี และแผนกวิทยาศาสตร์
(ให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่)

๒) หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ในสมัยนี้มุ่งเสนอข่าว
บทความและสารคดีเป็นเนื้อหาหลัก การจัดสรรเนื้อหาสำหรับภาคบันเทิง นั้น
ส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นกับการเสนอนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องจากพงศาวดารไทย-จีน โดยลงติดต่อกัน
ประจำทุกฉบับ เช่น ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ประมวลวัน เฉลิมประเทศ ไทยน้อย ไทย-ไท
๑๐ ธันวาคม หลักเมือง สมัยราชฎี ราชฎีศรีบูรณะ และ สยามรัตน์ เป็นต้น แต่นวนิยายไทย
ก็ได้เข้ามามีบทบาทในภาคบันเทิงคดีในหนังสือพิมพ์แล้ว เช่นกัน แต่ยังมีสัดส่วนที่น้อยกว่า หนังสือ
พิมพ์ที่ลงนวนิยายไทยประจำ เช่น ประชาชาติ หลักเมือง เป็นต้น

ในช่วงเวลานี้เรื่องสั้นยังไม่ได้ได้รับความนิยมให้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์
รายวันเป็นประจำทุกฉบับดังเช่นการลงนวนิยาย ยกเว้นหนังสือพิมพ์ศรีกรุงและสุภาพบุรุษที่มักจะ
เสนอเรื่องสั้นประจำเกือบทุกฉบับ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ นอกจากเสนอนวนิยาย
ขนาดยาวและเรื่องสั้นประจำเกือบทุกฉบับแล้ว ตั้งแต่กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ ได้เพิ่มเรื่องสั้นของ
เรียบเรียงเอง ทุกฉบับวันอาทิตย์อีกด้วย

หนังสือพิมพ์สยามนิกรได้จัด เนื้อหาสำหรับเรื่องสั้นในสัดส่วนที่ใกล้เคียง
กับการเสนอนวนิยาย ในขณะที่หนังสือพิมพ์กรรมกร เฉลิมรัฐธรรมนูญ และนิกร ให้เนื้อที่กับ
ภาคข่าวและสารคดีมากกว่าภาคบันเทิง เรื่องสั้นที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ ๓ ฉบับ จึงมีน้อย
และไม่ปรากฏว่ามีนวนิยาย

สรุปแล้ว เรื่องสั้นในภาคบันเทิงคดีของหนังสือพิมพ์ยังคงเป็นเพียง
ส่วนประกอบที่ประดับประดาให้หนังสือพิมพ์มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน
เท่านั้น หนังสือพิมพ์บางฉบับ เช่น ประชาชาติเสนอเรื่องสั้นทุกวันเสาร์ เริ่มตั้งแต่ฉบับ วันที่ ๑๔
มีนาคม ๒๔๘๕ และหนังสือพิมพ์ประมวลวันมีเรื่องสั้นเสนอทุกฉบับวันอาทิตย์ ส่วนฉบับวันอื่น ๆ

เสนอนวนิยาย แต่ภายหลังกฎเกณฑ์นี้ มิได้ดำเนินต่อมาอย่างเคร่งครัดตายตัวนัก เพราะในกรณีที่มีข่าวเร่งด่วนหรือต้องการเนื้อที่สำหรับข่าวสำคัญ เรื่องสั้นก็จำเป็นต้องถูกตัดหายไป เช่น ในกรณีหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ เมื่อมีข่าวการยึดบทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญ เมื่อปี ๒๔๘๒ หรือข่าวสงครามในยุโรปปี ๒๔๘๓ ฯลฯ เรื่องสั้นก็ถูกตัดหายไปเกือบหมด มีเสนอเพียงนวนิยายซึ่งก็ให้เนื้อที่น้อยลงกว่าเดิม หรือมิฉะนั้นบางครั้ง เรื่องสั้นก็ถูกนำมาเสริมเพิ่มขึ้นในกรณีพิเศษ เช่น ต้นฉบับนวนิยายไม่มี เป็นต้น ผิดกับการเสนอเรื่องสั้นในวารสารรายสัปดาห์และรายเดือนที่มีความสำคัญ และเป็นจุดสนใจของผู้อ่านอย่างยิ่ง จนต้องมีประจำทุกฉบับ เช่น ประมวลุสาร และ เกล็ด เมล็ดวันจันทร์ จะมีเรื่องสั้นประจำฉบับมากกว่า ๒ เรื่อง ขึ้นไปเสมอ

ข) นักเขียนเรื่องสั้นไทย

จากผลงาน เรื่องสั้นไทยที่ตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๔ นี้ ผู้วิจัยพบว่ามีนามปากกาต่าง ๆ ที่ใช้เสนอผลงานเรื่องสั้นทั้งสิ้นกว่า ๖๐๐ นามปากกา ส่วนใหญ่ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าเจ้าของนามปากกาเหล่านั้นคือใคร เพราะนามปากกาเหล่านี้มักปรากฏในเรื่องสั้นเพียง ๑-๒-๓ เรื่องเท่านั้น มีเพียง ๕๐ นามปากกาที่มีผลงานเกิน ๕ เรื่องขึ้นไป และมีเพียง ๒๑ นามปากกา ที่มีผลงานเกิน ๑๐ เรื่องขึ้นไป นามปากกาของนักเขียนซึ่งมีผลงานเรื่องสั้นไทยในช่วง ๑๐ ปีนี้ ที่พอจะตรวจสอบได้มีดังนี้

ชื่อจริง	นามปากกา
ก้าน ฝั่งบุญ ณ อยุธยา	ไม้ เมืองเดิม
กัณฑ์ เคียงศิริ	ก. สุรางคนางค์
ขุนค่านาววิจิตร	แม่ลัดดา
จรัล วุธาพิศัย	ร. วุธาพิศัย
จวงจันทร์ จันทร์คณา	พรานบุรุษ รักร้อย ศรี จันทร์งาม
จ่านอง วงศ์ข้าหลวง	สุจริต
จำเรียง ลัดพลี	คุณหนู
จันทิพย์ กระแสสินธุ์	วาร์ กระแสสินธุ์ กระแสสินธุ์
ม.ล.จ.อาน อิศรศักดิ์ ณ อยุธยา	ศรีอิศรา ศรศักดิ์

ชื่อจริง	นามปากกา
เฉลิม วุฒิชัย	เฉลิมวุฒิ (สำหรับ เขียนเรื่องสั้น)
	ชวานฟ้าและระณจักร (เขียนบทความเกี่ยวกับการเมือง)
	รัก เร่ (ตอบปัญหาหัวใจในคอลัมน์ "ตอบปัญหา รัก เร่" ในหนังสือพิมพ์ประมวญวัน)
ฉุน ประภาวิวัฒน์	นวนาค
ชื่น แสงเพ็ญ	ช. แสงเพ็ญ (สำหรับ เขียนเรื่องสั้น)
	จุลพันธ์ พงศ์ไกร และ ชวน อานินทร์ (สำหรับ แปลนิยาย)
	แขน เข็ดพงษ์ (สำหรับ เขียนเรื่องเกี่ยวกับ นักสืบ บทละคร)
โชติ แพร่พันธ์	ยายชอบ
ถนอม เกยานนท์ (ขุนสุนทรภาศิต)	ทิดมุ่ม ปากน้ำ
ร.ต.ทองอิน บุญเสนา	เวทางค์
นงเยาว์ ประภาสภิต	น. ประภาสภิต รสสุคนธ์
บุญทอง เลษะกุล	วารมิตร์
ป่วน (ปรภณ์) บูรณะศิลปิน	ป. บูรณะศิลปิน
ปอง ทรัพย์สุนทร	พลับพลึง
ร.อ.พร้อย พรปรีชา	พ. พรปรีชา
พโยม บุญยศาสตร์	พาณิ
พโยม โรจนวิภาค	อ.ก. รุ่งแสง
พัฒน์ เนตรรังสี	พ. เนตรรังสี
มนัส จรรย์ยง	อ. มนัสวีร์ รุ่ง น้ำเพชร ฤดี จรรย์ยง
มาลัย ชูพินิจ	ม. ชูพินิจ เรียมเอง แม่ฮ่องคั
สงบ สวนศิริ	สันตศิริ
	ดุษณี (สำหรับ เขียนสารคดี บทความ เบาลมอง)

ชื่อจริง	นามปากกา
สมุท คิริโช	คิริ พงศ์พาศิตรี (สำหรับเขียนเรื่องประเภท นักเลงตะวันตก โจรผู้ร้าย)
สันต์ เทวรักษ์	เพ็ชรบุรี ส. เทพกฤษร ส. สุเมธี ชลาสัย กฤษณา เทวรักษ์ สันต์ ท. โกมลบุตร พ. พิทยา
เสาว์ บุญเสนอ	ส. บุญเสนอ ส. เนาว์สาย บุญส่ง กุศลสนอง
สุดใจ พฤตีสาลิกร	บุศราคำ
อำพัน ไชยวารศิลป์	อ. ไชยวารศิลป์
เอี่ยม รุจิดิษ	อ.ร.ค.

ตามปกติวารสารและหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้มักจะ เสนอผลงาน เรื่องสั้นที่เกิดจากคณะนักเขียนประจำสังกัดของตนเอง เช่น เรื่องสั้นของค่ายประมวญสาร ประมวญวัน มักจะเป็น นักเขียนกลุ่มเดียวกัน ตัวอย่างนามปากกาที่พบในประมวญสาร ประมวญวัน ค่อนข้างประจำ เช่น เฉลิมวุฒิ แคนเดือน เทรี นายบบ เปรมโกศล พวงทอง จุลวัลลีภา พาณี รักซ้อน ส. เทพกฤษร สุวพีร์ อัสนิยา และอุมา เป็นต้น หรือค่ายโรงพิมพ์อักษรนิติ (หรือที่เรียกว่า วิกบางขุนพรหม) ออกหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น สยามนิกร ผู้นำ ๒๔ มิถุนา ประชาชาติ และสุภาพบุรุษ เป็นต้น มีผลงานส่วนใหญ่จากนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษ นามปากกาที่พบ เช่น ศรีบูรพา แม่อนงค์ พ. เนตรรังษี มีขวาท ป. บุรณะศิลปิน ยาชอบ นวนาค วรมิตร เป็นต้น ใน กรณีหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เดิมเคยเสนอเรื่องสั้นทุกวัน เสาร์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยส่วนใหญ่เป็นผลงานของนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษ แต่ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบรรณาธิการใหม่* กลุ่มนักเขียนเรื่องสั้นก็เปลี่ยนไปคัวย ไม่มีผลงานของกลุ่มสุภาพบุรุษเหมือนอย่างเคย

*ทุกหลาย สายประดิษฐ์ ลาออกจากการเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เพราะมีความคิดเห็นขัดกับพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม ๒๔๒๐ : ๑๐๗)

อย่างไรก็ตาม ก็มีนักเขียนที่ไม่สังกัดกลุ่มหรือค่ายหลายคนที่มีผลงานปรากฏในวารสาร และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เปรมโกศลมีผลงานเรื่องสั้นเสนอในหนังสือพิมพ์เทอคไทย ประมวลวัน ประมวลสาร และประชาชาติรายสัปดาห์ และสาครมีผลงานเสนอทั้งในไทยเซคม และประชาชาติรายวัน เป็นต้น หรือวารสารอย่าง วัฒนาอนุกล ได้ประกาศไว้ในคำโฆษณาในไทยใหม่วันจันทร์ ฉบับวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔ หน้า ๑๔ ว่า ยินดีรับเรื่องสั้นจากนักเขียนทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าต้องสังกัดค่ายของตน อาจเป็นนักเขียนสมัครเล่นก็ได้

... หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ทั่วไป มักมีนักประพันธ์สำหรับแต่งบทประพันธ์ของเขาเท่านั้น มีผลัดเปลี่ยนกัน เขียนเรื่องลงพิมพ์ ส่วน "วัฒนาอนุกลรายสัปดาห์" นี้ ถึงแม้จะมีคณะนักประพันธ์ของตัวเองตามที่อยู่แล้ว แต่ก็ยังเที่ยวขัญเชิญนักประพันธ์คณะอื่น ๆ รุ่นอื่นๆ และประเภทอื่น ๆ มาร่วมมือกันสร้างสรรค์ความบันเทิง เรียงร้อยเพิ่มขึ้นอีก เอนก นันต์...

นักเขียนที่มีผลงานเรื่องสั้น ปรากฏในวัฒนาอนุกล เช่น ถกล เรื่องสุข ธาดา ณ เวียงสรวง บรรเลง ปิยะ วัฒนางค์ พ. เนตรรังษี พาณี แม่อนงค์ ยศ วัชรเสถียร รุ่งอรุณ วรบุษ วรมิตร วรณสิทธิ์ ส. เทพภูษร ลุฬิตรา และ อ. ตุงคพินิจ เป็นต้น

สถานภาพของนักเขียนในสมัยนี้มักได้รับการยกย่องนับถือ หรือถูกมองว่าเป็นบุคคลซึ่งมีความพิเศษอยู่ในตัว เช่น มองดูชีวิตได้ลึกซึ้งกว่าคนธรรมดา เป็นผู้ทรงความรู้ มีความละเอียด หรือแง่มุมในการมองชีวิต มีความเป็นปัญญาชน หรือผู้มีการศึกษาดี มีระเบียบชีวิตที่ผิดคนธรรมดา คือ ใช้ความคิดมากกว่า ไตร่ตรองมากกว่า บางครั้งก็ถูกมองว่าเป็นคนดีของสังคม ภาพของนักเขียนดังกล่าว มีปรากฏในงานเรื่องสั้นหลาย ๆ เรื่องที่ตัวละครเป็นนักเขียนและถูกสร้างให้มีบุคลิกเช่นนี้ เช่น ตัวละครในเรื่อง โลกแห่งความเศร้า ของ ศรีอินทร์ ผู้ที่มาจากโลกบริสุทธิ์ ของ ศรีบูรพา เป็นต้น ถึงแม้ว่าการกล่าวเช่นนี้เกิดจากการมองตัวละครซึ่งเป็นนักเขียนในเรื่องสั้น โดยไม่ได้ประเมินจากความคิดเห็นของผู้อ่านหรือประชาชนทั่วไป แต่ก็น่าเชื่อถือได้ว่าความคิดเห็นเช่นนี้เป็นที่ยอมรับของผู้อ่านหรือผู้คนในสังคม เนื่องจากเรื่องสั้นสร้างจากนักเขียน และย่อมสะท้อนความคิดร่วมสมัยบางประการได้บ้าง แต่ในแง่การดำรงชีวิตแล้ว ปรากฏว่านักเขียนยังไม่สามารถยึดถืออาชีพนักเขียนเป็นงานหลักเพียงอย่างเดียว เพื่อหารายได้สำหรับการดำรงชีวิต แต่เดิมนักเขียนรุ่นเก่า ถือเป็นเกียรติยศที่ผลงานของตนได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ไม่ได้มุ่งหมายเรื่อง เงินหรือค่าตอบแทนเป็นหลัก แต่อาจได้รับค่าตอบแทนเป็นหนังสือบ้างดังเช่นที่ ชัย เรื่องศิลป์ แดลงไว้ใน "ประวัติของหนังสือพิมพ์เรียงร้อย รายักษ์" ซึ่งเป็นวารสารเรียงร้อย ออกระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๗๒ ว่า

... นักเขียนที่ส่งเรื่องมาลง (ในเริงรมย์) ไม่ได้เงิน ไม่ว่าเรื่องจะดีแค่ไหนหรือ ยาวเพียงใด ได้แต่หนังสืออ่านเท่านั้น ผู้ที่มีชื่อเสียงได้รับตลอดปี ส่วนนักเขียนที่ยังไม่มีชื่อหรือนักเขียนหน้าใหม่ ได้เฉพาะเล่มที่ลง เรื่องของตน ...

(ดู กล้วย ชูพินิจ ๒๔๒๗ : ๔๐)

ธรรมเนียมไม่ให้เงินค่าเรื่องคงมีอยู่ในหนังสือพิมพ์อื่น ๆ ด้วย เช่น ไทยเซชม และเสนาศึกษา และแผ้ววิทยาศาสตร์ เป็นต้น ดังในคำแถลงอันตวาดาในไทยเซชมฉบับสุดท้าย (๒๔๗๔ : ๔๓๓) ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า "... เรื่องของไทยเซชมนั้นเป็นตัวอักษรได้ด้วยงานอดิเรก โดยมิได้มีการซื้อการขายกันแม้สัก เรื่องเดียวมาโดยตลอด"

แม้ว่าเมื่อหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายบักซ์ซึ่งออกฉบับปฐมฤกษ์ ๑ มิถุนายน ๒๔๗๒ (ติดต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๔) ได้เริ่มธรรมเนียมการจ่ายค่าเรื่องแก่นักเขียนที่มีผลงานตีพิมพ์ในฉบับ โดยประกาศอย่างเป็นทางการในฉบับแรก ดังนี้

... สำหรับหนังสือพิมพ์ที่ออก เป็นรายบักซ์ หรือรายเดือน ดูเหมือนยังไม่เคยมีฉบับใด ได้นำประเพณีการซื้อเรื่อง เข้ามาใช้ การซึ่งเราจะทำขึ้น เป็นครั้งแรกนี้ก็เพราะเห็น ว่าถึงเวลาอันสะดวกที่จะกระทำแล้ว " (กุหลาบ สายประดิษฐ์ ๑ (มิถุนายน ๒๔๗๑) : ๗ กล่าวจาก สุพรรณิ วราทร ๒๔๑๔ : ๗๔)

นับแต่นั้นจึงมีการปฏิบัติ เช่นนี้สืบทอดกันมา และกลายเป็นธรรมเนียมในที่สุด แต่เวลานั้นอาชีพ นักเขียนยังมีอาจถือ เป็นอาชีพหลักสำหรับหาเลี้ยงชีวิต นักเขียนส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพอื่นไป ด้วย ดังเช่นที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๔๒๐ : ๔๐) หมายเหตุไว้ว่า

... ต้นรัชกาลนี้ (รัชกาลที่ ๗) นักประพันธ์อยู่ในฐานะที่พูดกันติดปากว่า "นักประพันธ์ ไล่แห่ง" นักเขียนอาชีพเกือบไม่มีเลย ผู้ที่ประพันธ์นวนิยายหรือเรื่องสั้น หรือเรื่องใด ก็ตาม มักเป็นผู้ที่ทำงานในสำนักพิมพ์ หรือมีอาชีพอื่นแล้วมาเขียนเรื่อง และอาจได้ค่า สมนาคุณบ้างเล็กน้อย บางคนก็ไม่ได้เลย ...

แต่อย่างไรก็ตามการทำหนังสือในช่วงเวลานี้ได้กลายเป็นธุรกิจที่ต้องมีการซื้อขายและ ทำเพื่อผลกำไร เพื่อให้เลี้ยงตัวเองอยู่ได้ ดำรงอยู่ได้* เพราะถ้าขาดทุนก็ต้องล้มเลิกไป ไม่มี สถาบันใดค้ำจุนหรือให้ทุนอุดหนุนแบบแต่ก่อน ผู้อ่านจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ทำหนังสือต้องเอาใจใส่

*แต่ถึงอย่างไรการทำหนังสือพิมพ์ในระยะแรก ๆ ก็ใช้ทุนไม่มากนัก และเป็นกิจกรรม ที่ไม่ได้ให้ผลตอบแทนสูง ถ้าจะเปรียบเทียบกับปัจจุบัน (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม ๒๔๒๐ : ๔๔)

ว่าเขาต้องการอะไร และผู้ออกสิ่งพิมพ์จะต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้บริโภคหนังสือของคุณเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การหาทุนหรือรายได้ของวารสารหนังสือพิมพ์โดยวิธีหาโฆษณา ก็เกิดขึ้นแล้ว แต่ก็ยังคงไม่ใช่เป็นรายได้หลักสำหรับเป็นทุนทั้งหมดของวารสารหนังสือพิมพ์เล่มนั้น ๆ *

นักเขียนที่มีผลงาน เรื่องสั้นไทยในแนวต่าง ๆ ที่นับได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ดี มีผลงานแพร่หลายและได้รับการยอมรับจากผู้อ่าน มีอยู่หลายคน ดังจะกล่าวพอเป็นสังเขปดังนี้

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านสำนวนภาษา

นักเขียนที่มีผลงาน เรื่องสั้นไทยอยู่ในเกณฑ์ดีในด้านสำนวนภาษาในช่วงเวลานี้ มีอยู่หลายคน ดังจะกล่าวพอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

พ. เนตรรังษี มีผลงานลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ผู้นำ เสนาศึกษาและแพรววิทยาศาสตร์ ประชาชาติ (รายวัน) สยามนิกร ประมวลวัน ประมวลสาร เฉลิมรัฐธรรมนูญ สุภาพบุรุษ (รายวัน) และวัฒนาภูมิล งานของ พ. เนตรรังษี ได้รับการยกย่องว่ามีสำนวนอ่อนหวาน ใช้ภาษาแพรวพราว ดังเช่นคำโปรยแนะนำเรื่องสั้นชื่อ ใครจะวางใจใคร ของเขาในหนังสือพิมพ์ผู้นำ มีความตอนหนึ่งว่า "... เป็นเรื่องเบนไปทางขบขันแต่ก็ไม่วายสัจสืบึง แพรวพราวไปด้วยคำหวาน ซึ่งเป็นวิธีเขียนของนักเขียนผู้นี้" (ผู้นำ ๑ (พฤศจิกายน ๒๔๗๕) : ๔) หรือคำแนะนำเรื่องสั้น ชื่อ วันสุดท้าย มีความทำนองนี้เช่นกันคือ "... ไม่แปลกเลย เมื่อหลายต่อหลายคนพูดว่า พ. เนตรรังษี เขียนเรื่องรักชะนิดกะจุ่มกะจิมได้แนบเนียนนัก เพราะถ้าจะอุปมาการเขียนของเขากับการปรุงยา พ. เนตรรังษี ก็คือนายแพทย์ชะนิดที่มีความรู้พิเศษ ผู้ซึ่งสามารถเคลือบยาของเขาไว้ด้วยน้ำตาลนั่นแล" (ผู้นำ ๑ (สิงหาคม ๒๔๗๕) : ๗) ผลงานเรื่องสั้นของ พ. เนตรรังษี มีหลายเรื่อง เช่น จดหมายของภักตรา วันสุดท้าย เรื่องของคนหนุ่ม จดหมายของมนัส พันธุ์ไม้เลื้อย เมียของชายโสด และ อุปสรรค เป็นต้น

โชติ แพร่พันธุ์ เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งที่สำคัญการเขียนของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อ่าน มีนักอ่านรู้จักและประทับใจงานเขียนของโชติ แพร่พันธุ์มาก โดยเฉพาะในนามปากกา ยายขอบ จากนวนิยายอมตะเรื่อง ยอดขุนพล และ ผู้ชนะสิบทิศ โชติ แพร่พันธุ์ มีผลงานเรื่องสั้นเช่นกันโดยลงพิมพ์ในสยามนิกร และประชาชาติรายวัน เช่น เรื่องสั้นชุด จดหมายแจ้วแก้ว

* เป็นการสรุปจากผลการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับบรรยากาศของการเสนอวารสารและหนังสือพิมพ์ทั่ว ๆ ไป ในสมัยนี้

ซึ่งเป็นผลงานระยะแรกในการก้าวเข้าสู่การเป็นนักเขียน ได้รับการยกย่องว่าใช้สำนวนขบขันได้ดี ผลงานอื่น ๆ ของเขาได้แก่ เรื่อง หลังจากของผู้ชาย ความรักลอยมา สวรรค์ของคนยาก นางแก้วประจำใจ และ มมมิด เป็นต้น

ยศ วัชรเสถียร เป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่มีสำนวนดูเด็ด เร้าใจ แม้ว่าเรื่องสั้นส่วนใหญ่ของเขามีเนื้อเรื่องแนวรัก ซึ่งเป็นบุคลิกที่แตกต่างจากนักเขียนเรื่องสั้นสมัยเดียวกัน ผลงานของ ยศ วัชรเสถียร ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ผู้นำ ประชาชาติรายวัน สยามนิกร และวัฒนานุกูล เช่น เรื่อง ผู้ทำลาย ความหลอกลวง คนที่จมอยู่ในปลัก เพชรในหิน และ หญิงสองไม่ใช่ สำหรับชาย ๑ เป็นต้น

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านเรื่องสั้นแนวตลกขบขัน

เอื้อม รุจิศิษ ใช้นามปากกาว่า อ.ร.ค. มีผลงานเด่นทางด้านชวนตลก ขบขัน มีผลงานหลายเรื่องในหนังสือพิมพ์ผู้นำ เฉลิมรัฐธรรมนุญ ธรรมศาสตร์ และสยามนิกร เรื่องสั้นแนวขบขันของ อ.ร.ค. มักเด่นในแง่การใช้ภาษาชวนให้เกิดความขบขัน เช่น ลกกาสมัยทศวรรษ โลกกำลังเจริญหรือเสื่อมลง วีรบุรุษ และ จดหมายรัก เป็นต้น

นายปบ เสนอผลงานเรื่องสั้นแนวตลกเช่นกัน เป็นเรื่องตลกที่เกิดจากการสร้างและการผูกโครงเรื่องและพฤติกรรมของตัวละคร ประกอบกับภาษาที่ใช้ในการบรรยาย ผลงานของนายปบ มีลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประมาญวัน และประมาญสาร เช่น เรื่อง จริงของมัน เจ้าแดง เจ้าสาวเต็ง เจ๊กสั้น และ นักต้ม เป็นต้น

เปรมโกศล เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีผลงานเด่นในแนวตลกเช่นกัน ผลงานของเปรมโกศล มีลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เทอดไทย ประมาญวัน ประมาญสาร และประชาชาติ (รายสัปดาห์) เรื่องสั้นแนวขบขัน ของเปรมโกศลมักใช้กลวิธีการเล่นคำ เช่น เรื่อง สมาคมผู้หญิง นางสาวซีเหล่ นักเลงไก่ และ คดีห้องหย่า เป็นต้น แต่เปรมโกศลยังมีผลงานเรื่องสั้นแนวอื่น ๆ ด้วยเช่น แนวรัก แนวชนบท และ เรื่องสั้นสะท้อนปัญหาสังคม เปรมโกศลนับว่าเป็นนักเขียนที่มีผลงานเรื่องสั้นจำนวนมากและหลากหลายกว่านักเขียนคนอื่น ๆ นักเขียนแนวตลกขบขันคนอื่น ๆ เช่น แสงทอง ทิมม่วย ปากน้ำ และ อบ ไชยวสุ เป็นต้น แต่นักเขียนเหล่านี้มีผลงานเพียงประปราย

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านการ เสนอข้อคิด

นักเขียนเรื่องสั้นไทยที่เสนอทัศนะหรือความคิดเห็นที่น่าสนใจ จำแนกออก เป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

๑. ข้อคิดเกี่ยวกับความรักและครอบครัว

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านการ เสนอข้อคิด เกี่ยวกับความรักและครอบครัว ที่น่าสนใจคือ

ม.ล.ฉอาน อิศรศักดิ์ ณ อยุธยา ใช้นามปากกาว่า ศรศักดิ์ และ ศรีอิสรา มีผลงานตีพิมพ์ใน คาวนคร และไทยใหม่วันจันทร์ ผลงานส่วนใหญ่ของ ม.ล.ฉอาน เป็นเรื่องสั้นแนวรัก ที่แสดงให้เห็นทัศนะเกี่ยวกับความรักชัดเจน และมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองที่ต่างจากเรื่องสั้นแนวรักอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันคือ ม.ล.ฉอาน เสนอทัศนะเกี่ยวกับความรักว่าหนุ่มสาวควรจะแปร เปลี่ยนความรักให้เป็นพลังแก่ชีวิต เป็นกำลังใจที่จะนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จและรุ่งเรือง เช่น ในเรื่องสั้น เรื่อง โรคที่หมอไม่รักษา ดาวประจำชีพ ศีลธรรมกับความรัก และ จดหมายที่ไม่ถึงผู้รับ เป็นต้น

ส. พิบูลย์สวัสดิ์ เป็นนักเขียนที่มีผลงานส่วนใหญ่เป็น เรื่องสั้นแนวรักและครอบครัว อีกคนหนึ่ง ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวและผู้หญิง เค่น ๆ หลายเรื่อง ในลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์ว่า สังคมสมัยใหม่มีความ เจริญทางวัตถุขึ้น ทำให้หญิงคบชายได้อย่างเสรี ทำให้หญิงเกิดความหึงเห่อ และเสียคนในที่สุด ดังเช่นปรากฏใน เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ วันจันทร์ ประชาชาติ (รายวัน) และประชาชาติ (รายสัปดาห์) เช่น เรื่อง สัญญาที่ลืมแล้ว และ สุดมือคว้า เป็นต้น

✓นักเขียนเรื่องสั้นแนวความรักและครอบครัวซึ่งมีผลงานที่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความรักและครอบครัวไม่แปลกใหม่ นัก แต่มีกลวิธีการแต่งอยู่ในเกณฑ์ดี เช่น

อุมา มีผลงานตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประมวญวัน และประมวญสาร เช่น เรื่อง เห่อลูกสาว และ สองหญิง เป็นต้น

ก. สุรางคนางค์ ก็มีเรื่องสั้นแนวครอบครัวที่ดีทั้งแง่คิดและกลวิธีการเสนอ แต่มีไม่มากเรื่องนัก ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ และสยามนิกร เช่น เรื่อง แม่ และ เรื่องของแม่แดง

วรรณลลิตี เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งเขียนเรื่องสั้นแนวรักและครอบครัวอยู่ใน
 เกณฑ์ ได้รับยกย่องว่าทำงานประณีตและเป็น "คอกไม้สด" คนที่สองของวงวรรณกรรมไทย
 วรรณลลิตี มีผลงานน้อย ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์ และวัฒนธรรมกุล เช่น เรื่อง
เป็นคนเหมือนกัน ราคาความรัก เบื้องหลังดวงจันทร์ และ น้ำค้างใต้พฤษ เป็นต้น

นักเขียนเรื่องสั้นแนวนี้ คนอื่น ๆ ที่น่าสนใจมีผลงานมากพอสมควร เช่น
 อ.ไชยวราศิลป์ บ. นุชศรี พาณี รักซ้อน รุจี วรมิตร ส. พรปรีชา สุวพีร์ อ. ตุงกพิณดู
 เป็นต้น

๒. ข้อคิดเกี่ยวกับผู้หญิง

เปรมโกศล เป็นนักเขียนเรื่องสั้นซึ่งมีผลงานสะท้อนให้เห็นทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิง
 อย่างเด่นชัด และน่าสนใจ เรื่องสั้นหลายเรื่องของเขา เสนอให้สังคม เห็นค่าความ เป็นคนของ
 ผู้หญิงโดยสะท้อนภาพความทุกข์ทรมานของหญิงที่ถูกตีค่าเหมือน เป็นสินค้าอย่างหนึ่ง เช่น เรื่อง
ค่าของตน ทาสชีวิต มุมหนึ่งของชีวิต และ ลูกคนชั่ว เป็นต้น

๓. ข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและมนุษย์

นักเขียนเรื่องสั้นกลุ่มที่สนใจสะท้อนความคิดเกี่ยวกับชีวิตในเชิงปรัชญา ซึ่งมีผล
 งานน่าสนใจ คือ ส. ธรรมยศ มีผลงานใน ประมวลสาร เช่น เรื่อง ติดดีในมรยาตทางใจ
 และ นวนาค ซึ่งมีผลงานในหนังสือพิมพ์ผู้นำ ประชาชาติ (รายวัน) และสยามนิกร เช่น เรื่อง
มณียาตรา ภาพลวงตา และ มนุษย์ธรรม เป็นต้น

ส่วนนักเขียนที่มักสนใจ เสนอผลงาน เกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์ในแง่มุม
 ต่าง ๆ ได้แก่

ศรีบูรพา มีผลงานในหนังสือพิมพ์ ผู้นำ และประชาชาติรายวัน เช่น ศรีบูรพา
 เสนอทัศนะแสดงความนิยมยกย่องผู้หญิงสมัยใหม่ที่ เข้าสมาคม และประกอบกิจการได้ดีเด่น แต่
 สามารถดำรงตนเป็นคนดีได้ โดยไม่มีข้อครหาเกี่ยวกับการคบหากับเพศชาย เช่น ในเรื่อง
ผู้หญิงอีกแบบหนึ่ง หรือเรื่อง ผู้มาจากโลกบริสุทธิ์ แสดงให้เห็นความร้ายกาจและหลอกลวง
 ของคนในสังคมซึ่งฉาบหน้าไว้ด้วยความสวยงาม ยิ้มแย้มเข้าหากัน เป็นต้น

สมุท ศิริไช มีผลงานในประมวลสาร ประมวลสาร ผลงานของ สมุท ศิริไช
 มักจะเป็นการเสนอ เรื่องสั้นแนวรักที่จบ เรื่องลงด้วยการเรียกร้อง ให้ผู้อ่านประเมินค่าความเป็น
 คน ด้วยความดีมากกว่าชาติกำเนิดหรือฐานะทางสังคม เช่น เรื่อง สายน้ำไหล เครื่องเล่นของ
ชาย และ คนไม่มีราคา เป็นต้น

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านเรื่องสั้นแนวชนบท

นักเขียนเรื่องสั้นแนวชนบทที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีที่สุดสมัยนั้น ได้แก่ ไม้ เมืองเดิม มีผลงานในหนังสือประมวลยุววัน มีผลงานประทับใจหลายเรื่อง เช่น รอยไถ กึ่งเผาถ่าน และ กระท่อมปลายนา เขาเป็นต้นแบบของการเขียนเรื่องสั้นแนวชนบทในสมัยนี้ นักเขียนที่มีผลงานเรื่องสั้นแนวชนบทคนอื่น ๆ เช่น เจือกาญจน์ สาคร พิกุล ทองน้อย รุจิรัตน์ จิตตะยะโสธร ป. จันทรวงศ์ และ เปรมโกศล เป็นต้น

นักเขียนที่มีผลงานเด่นด้านเรื่องสั้นแนวสืบสวน-อาชญากรรม

นักเขียนเรื่องสั้นซึ่งสร้างโครงเรื่องได้ซับซ้อนมีเงื่อนงำชวนคิดตามได้ดี ได้แก่ อ. อภิศิ เช่นเรื่อง ความเห็นที่มีค่า ฆาตกรรมประหลาด เลี้ยงลา การเลี้ยงของโกวิท และ ใจผู้ขาย เป็นต้น นักเขียนเรื่องสั้นแนวนี้มีคนอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น แคนเดือน นายอุทาร์ ทิพย์รักษ์ ถนอม ธรรมเที่ยง รุจี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กล่าวโดยสรุปแล้วนักเขียนที่ทำงานมากและมีผลงานเรื่องสั้นดีเด่นที่สุดในช่วงนี้ น่าจะได้แก่ มาลัย ชูพินิจ มีผลงานลงพิมพ์ใน เสนาศึกษา และ แผ่วิทยาศาสตร์ ผู้นำ ประชาชาติรายวัน และ รายสัปดาห์ สยามนิกร สุภาพบุรุษ และ วัฒนาอนุกุล เรื่องสั้นของ มาลัย ชูพินิจ มีลักษณะเด่นคือมีการสร้างตัวละครได้อย่างมีชีวิตจิตใจ มีความลุ่มลึก และให้รายละเอียด ทำให้ผู้อ่านสามารถรู้จักและเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก และความนึกคิดของตัวละครเอกในเรื่องได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นตัวละครหญิงหรือชาย เรื่องสั้นของ มาลัย ชูพินิจ ที่ปรากฏในช่วง ๑๐ ปี นี้มีเช่น พิมพ์ คนอยู่และคนตาย ความเพ้อฝัน เรื่องของคนที่เราลืมแล้ว ชีวิตวิวิธ แบบไทย เพลงเก่า แมลงเม่า และ สามีตัวอย่าง เป็นต้น

นักเขียนเรื่องสั้นอีกคนหนึ่งที่มีผลงานเรื่องสั้นอยู่ใน เกณฑ์ดี และมีผลการเขียนคล้ายคลึง มาลัย ชูพินิจ ในแง่สร้างความสมจริงของตัวละครคือ ฉ.น.ท. ซึ่งมีผลงานตีพิมพ์ใน ประมวลวารสาร เพียงแห่งเดียวและมีผลงานปรากฏไม่มากนัก เช่นเรื่อง คอกกุหลาบ ไข่คาวกับแฮม ต้นไม้ทอง และ เล่นที่บ้าน แม้จะมีผลงานน้อยเรื่อง แต่เรื่องสั้นของ ฉ.น.ท. จัดได้ว่ามี คุณภาพดี

ค) ความแพร่หลายของ เรื่องสั้นไทย

ในวารสารรายสัปดาห์ และรายเดือนที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๔ มีข้อนำสั่ง เกตที่เห็นได้ชัดว่า เรื่องสั้นไทยมีบทบาทมากในภาคบันเทิงของวารสารมากกว่าภาคบันเทิงคดีของหนังสือพิมพ์ วารสารที่มีภาคบันเทิงคดีนี้มัก เสนอเรื่องสั้นไทยเป็นประจำทุกฉบับ ส่วนในหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๔ เฉพาะฉบับที่มีภาคบันเทิงคดีอยู่ในฉบับค่านั้น ปรากฏว่าในส่วนภาคบันเทิงคดีของหนังสือพิมพ์รายวันยังคง เสนอนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องจากพงศาวดารไทย-จีน อยู่ แต่ก็ เริ่มมีการ เสนอนวนิยายไทยเพิ่มเข้ามา หนังสือพิมพ์ที่นิยม เสนอ เรื่องสั้น ในภาคบันเทิงคดีมัก เป็นหนังสือพิมพ์ของนักเขียนรุ่นใหม่ในสมัยนั้นคือนักเขียนกลุ่มสุภาพบุรุษ เช่น ศรีกรุง ประชาชาติ สุภาพบุรุษ และประมวญวัน เป็นต้น แต่ก็มีได้ลงประจำทุกฉบับ ส่วนใหญ่ (ยกเว้นหนังสือพิมพ์ศรีกรุง และสุภาพบุรุษ) มักกำหนดว่าจะเสนอเรื่องสั้นในวันใดของสัปดาห์ โดยมีนวนิยายไทยหรือนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องจากพงศาวดารไทย-จีน เป็นบันเทิงคดีที่ลงติดต่อกันประจำทุกฉบับ

ในสมัยนั้นปรากฏว่ามีการรวบรวมเรื่องสั้นของนักเขียนต่าง ๆ ออกเป็นหนังสือเล่มบ้างเช่นกัน เช่น นิทานแห่งชีวิต รวมเรื่องสั้นของ ยศ วัชรเสถียร เรื่องเอกของข้าพเจ้า รวมเรื่องสั้น ๑๔ เรื่อง ของ ๑๔ นักเขียน (ม.จ. อากาศคำเกิง ศรีบูรพา พรานบุรี แม่อนงค์ พ.เนตรรังษี สันต์ เทวรักษ์ สด กุระมะโรจิต แสงทอง ยาขอบ มีฆวาท เวทาค์ ฮิวเมอร์ริสต์ วรมิตร อ.ร.ค. และเรียบเรียง) เรื่องรักสั้น ของ ยาขอบ มี ๗ เรื่อง (กามวาสี อารมณ์ รอยโครรอยเกวียน รักแท้ หลังจากผู้ชาย... เพื่อน-แพง สวรรค์ของคนยาก) รวมเรื่องคุณถึก ของ แสงทอง และ รวมเรื่องสั้น ๔๐ เรื่อง ของ เรียบเรียง เป็นต้น เรื่องสั้นที่นำมาพิมพ์รวมเล่มนี้ล้วนแต่เคยตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์มาแล้วทั้งสิ้น

เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารและหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ ปรากฏว่ามีเรื่องสั้นประเภทแต่งขึ้นเอง หรือเรื่องสั้นไทยมากกว่าเรื่องที่แปลโดยตรงจากภาษาต่างประเทศ แต่เรื่องสั้นแปลก็มีได้ขาดหายไปจากวงวรรณกรรมไทย เช่น เรื่องสั้นแปลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสืบสวนสืบกลับ ได้แก่ มือสิง แปลโดย โมคทอง สิ้นไฟ แปลโดย นายบบ จากเรื่องของ แซกส์ โรเมอร์ แก้แค้น แปลโดย นายบบ เลือดพะยานรัก แปลโดย สาคร รหัสแห่งแมลงทอง แปลโดย ประจักษ์ พันธุมโพธิ บุรุษกินเมีย แปลโดย ร.ต.ต.บุญส่ง บุญคำ และ

เหตุฆาตกรรมในกรุงปารีส แปลโดย บุญยืน จันทนะภุมมะ เป็นต้น เรื่องสั้นแปลแนวรัก ได้แก่ นางแบบ แปลโดย สุทธศักดิ์ หยาดน้ำค้าง แปลโดย จูเสียด บทรักในโรงภาพยนตร์เกิดอีกครั้ง และ เวนิสราตรี แปลโดย สาคร บุตรสาวนายสิบเอก แปลโดย สมพงษ์ สมยานุเคราะห์ และ วีรบุรุษ แปลโดย คทาแก้ว เป็นต้น

ส่วนเรื่องสั้นที่ดัดแปลงจากภาษาต่างประเทศยังคงมีอยู่ แต่เนื่องจากนักเขียนที่ดัดแปลงเรื่องสั้นจากภาษาต่างประเทศให้มีลักษณะแบบไทยนั้นมักไม่ได้บอกที่มา ชื่อผู้แต่ง หรือชื่อเรื่องสั้นที่ตนได้ดัดแปลงมากำกับไว้ด้วย ทำให้ยากลำบากในการตรวจสอบว่า เรื่องสั้นของไทยในช่วงเวลานี้มีเรื่องใดบ้างที่ดัดแปลงจากเรื่องของต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นที่น่าจะดัดแปลงจากภาษาอื่น มีเช่น พิม ของ ม. ชูพินิจ จากเรื่อง Miss Brill ของ Katherine Mansfield เรื่องกุหลาบแดง ของ วรทัศน์ จากเรื่องของ Oscar Wilde เป็นต้น

๓. ลักษณะของเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔

เรื่องสั้นเป็นรูปแบบทางวรรณกรรมที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก เรื่องสั้นที่ปรากฏเป็นภาษาไทยในระยะแรก ๆ จึงมีทั้งลักษณะของการแปลมาจากภาษาต่างประเทศโดยตรง และลักษณะของการดัดแปลงเรื่องสั้นจากภาษาต่างประเทศให้มีรายละเอียดบางอย่างเป็นแบบไทยขึ้นบ้าง (แต่ก่อนหน้านั้นได้เกิดงานเขียนที่มีการเล่าเรื่องแบบนิทานซึ่งมีลักษณะของเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกมาแล้ว) เมื่อเวลาผ่านไปเรื่องสั้นของไทยได้พัฒนามาเป็นลำดับ จนกระทั่งก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีเรื่องสั้นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่านักเขียนไทยเริ่มมีความคุ้นเคยและชำนาญในการใช้รูปแบบเรื่องสั้นในงานเขียนของตนมากขึ้น

✓ลักษณะของเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ โดยทั่ว ๆ ไปแล้วสะท้อนให้เห็นว่านักเขียนมีความสนใจชัดเจนในการใช้รูปแบบเรื่องสั้นมากขึ้นเป็นลำดับ กล่าวคือนักเขียนเรื่องสั้นส่วนใหญ่ในสมัยนี้สามารถไขข้อข้องใจประกอบ และกลวิธีการแต่งเรื่องสั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามปกติเรื่องสั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ส่วน คือ แนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก แต่โดยส่วนใหญ่แล้วองค์ประกอบทั้ง ๔ นี้ได้มีบทบาทหรือความสำคัญต่อเรื่องอย่าง

เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลวิธีการแต่ง* ของนักเขียนแต่ละคน

ไม่ว่านักเขียนต้องการจะสื่อสารหรือความบันเทิงใด ๆ แก่ผู้อ่านก็ตาม นักเขียนมักจะเลือกใช้กลวิธีการแต่งที่ตนถนัดหรือพึงพอใจ เพื่อให้เรื่องสั้นของตนบรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้ กลวิธีการแต่งของเรื่องสั้นไทยที่พบเป็นส่วนใหญ่ในสมัยนี้ คือ มักปรากฏว่านักเขียนเสนอให้องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของเรื่องสั้นมีบทบาทหรือความสำคัญขึ้นมาเป็นศูนย์รวมความสนใจของผู้อ่าน เช่น เรื่องสั้นบางเรื่องมีความสำคัญรวมศูนย์อยู่ที่โครงเรื่อง เรื่องสั้นบางเรื่องมีแนวคิดเป็นความสำคัญของเรื่อง เรื่องสั้นบางเรื่องมีตัวละครเป็นความสำคัญของเรื่อง และเรื่องสั้นบางเรื่องมีบรรยากาศเป็นความสำคัญของเรื่อง เป็นต้น

การที่นักเขียนมีกลวิธีการแต่งที่น่าเสนอให้องค์ประกอบหนึ่งของเรื่องสั้นมีความสำคัญขึ้นมา นี้ อาจเข้าใจได้ว่าเป็นวิธีการแต่งเรื่องสั้นที่ช่วยให้มองเห็นจุดมุ่งหมายเพียงประการ

* เพื่ออธิบายคำว่า "องค์ประกอบ" และ "กลวิธีการแต่ง" ว่าแตกต่างกันอย่างไร ผู้วิจัยขอคำอธิบายของ สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ (๒๕๒๐ : ๒๐) ซึ่งกล่าวถึง ความหมายของคำทั้ง ๒ มาเสนอดังนี้ "กล่าวโดยสรุปในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง ๆ มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ แก่นเรื่อง และ โครงเรื่อง และ มีตัวละคร เป็นผู้ดำเนินพฤติกรรม บรรยากาศจะเกิดขึ้น หรือถูกสร้างขึ้นตามแก่นเรื่องและโครงเรื่อง บรรยากาศจะเป็นส่วนช่วยให้เรื่องมีรสขื่น ให้เกิดมีทัศนคติที่ชัดเจน อารมณ์ความรู้สึกสัมพันธ์กับเรื่องลึกซึ้งขึ้น (ชัด เส้นใต้เน้นโดยผู้วิจัย) การเลือกใช้ฉาก การสร้างบรรยากาศ การใช้สัญลักษณ์ในเรื่อง การจัดบทสนทนาให้สมบทบาท และสภาพแวดล้อมของตัวละคร วิธีเสนอตัวละครลงในเนื้อเรื่อง (อาจจะโดยการพรรณนา หรือโดยใช้คำพูดของตัวละครอื่น) การสร้างลักษณะอุปนิสัยของตัวละคร การสอดแทรกน้ำเสียงของผู้แต่ง (: tone เช่น กล่าวถึงตัวละคร หรือสภาพสังคมอย่างตำหนิ หรือชื่นชมโดยไม่ใช้คำกล่าวตรง ๆ แต่ใช้เจตนาอารมณ์ขันแสดงโดยอ้อม) ตลอดจนการสร้างข้อขัดแย้งหรือคู่สัดลายเม การปิดเรื่องให้มีความคาดหมายของผู้อ่าน (Twist ending) การวางจุดยอด (climax) เหล่านี้ ผู้วิจัยถือว่าเป็นเทคนิคในการแต่งเรื่องทั้งสิ้น"

เดียวของ เรื่องไต่ถ้อยและชัด เจนขึ้น กล่าวคือ กลวิธีการแต่ง เรื่องสั้นลักษณะดังกล่าวมีส่วนโน้มน้าว ให้ความสนใจของผู้อ่านเจาะจงอยู่ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งในเรื่อง เช่น ความสนใจของผู้อ่านมุ่งอยู่ที่การ ติดตามเรื่องจากที่จะเกิดขึ้น หรือความสนใจของผู้อ่านมุ่งอยู่ที่ข้อคิดหรือสาระสำคัญของเรื่อง หรือ ความสนใจของผู้อ่านเจาะจงอยู่ที่ความซับซ้อนทางอารมณ์ หรือความรู้สึคนึกคิดของตัวละคร หรือ ความสนใจของผู้อ่านมุ่งอยู่ที่บรรยากาศหรืออารมณ์ของเรื่อง เป็นต้น เมื่อความสนใจของผู้อ่าน มุ่งมั่น หรือเจาะจงอยู่ที่ใดที่หนึ่งแล้วมีการนำองค์ประกอบอื่น ๆ ของเรื่องสั้นมา เสริมช่วยให้ความ สนใจนี้กลายเป็นความตระหนักหรือรับรู้จุดมุ่งหมายเพียงประการเดียวของเรื่องซึ่งนัก เขียนตั้งใจ จะเสนอไต่ถ้อยขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะปรากฏว่ามีองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดดเด่นขึ้นมา เป็นความสำคัญหรือศูนย์รวมความสนใจของผู้อ่าน แต่เรื่องสั้นทุกเรื่องยังคงต้องมีองค์ประกอบ อื่น ๆ ของเรื่องสั้นอยู่ด้วย เช่นเดิม เพียงแต่ความสนใจของผู้อ่านมักจะมุ่งไปที่องค์ประกอบซึ่งมี ความสำคัญขึ้นมา และกลวิธีการแต่งของผู้เขียนก็มักจะมุ่งสนใจอยู่ที่จะ เสนอให้องค์ประกอบดังกล่าว มีความสำคัญเด่นชัดขึ้นมาได้อย่างไร เป็นสำคัญ

การที่จะศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแต่งของ เรื่องสั้นไทยในช่วงนี้ย่อมมี ประสิทธิภาพ ผู้วิจัยคิดว่าควรจะต้องคำนึงถึงลักษณะของ เรื่องสั้นแต่ละ เรื่องว่ามีข้อ เค้นในทางใด เพื่อหาหลักการหรือวิธีการเข้าถึง (approach) เรื่องสั้นนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม* เช่น เรื่องสั้นที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่โครงเรื่องนั้น มักจะมีกลวิธีการแต่งที่มุ่งให้ความสำคัญอยู่กับสร้าง โครงเรื่องให้มีความซับซ้อน หรือมีเงื่อนไขที่ชวนให้ผู้อ่านติดตามและใคร่รู้อะไรจะ เกิดเหตุการณ์ใด ขึ้นบ้าง หรือกระหายที่จะรู้ว่าตอนจบเรื่องจะเป็นอย่างไร หรือ เรื่องสั้นที่มีลักษณะเด่นอยู่ที่ตัวละคร ก็มักจะมิกกลวิธีการแต่งที่มุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างอุปนิสัยหรือบุคลิกของตัวละคร ว่าจะต้องมี

*"หลักการวิจารณ์ที่นักวิจารณ์หลายยุคหลายสมัยช่วยกันวางหลักไว้โดยที่สังคมทั่วไปได้ ยอมรับแล้ว หลักการเหล่านี้บางครั้งก็กลมกลืนกัน บางครั้งก็ขัดแย้งกัน ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมใน แต่ละยุคสมัยมีลักษณะต่างกัน "วิธีเข้า" (หมายถึง approach - ผู้วิจัย) จึงต้องเปลี่ยนแปลงให้ เหมาะสมกับสิ่งที่ "เข้า" ไปนั้นด้วย" (ลิธธา พิณจวบกุล และ นิติยา กาญจนะวรรณ ๒๕๒๐ : ๖๔)

ความประณีต มีรายละเอียดหลายแง่มุม โดยเฉพาะต้องสร้างให้ตัวละครนั้นความซับซ้อนทางสภาพจิตใจอันเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกนึกคิด เพื่อจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าตัวละครนั้นมีเลือดเนื้อและชีวิตจิตใจดังเช่นมนุษย์ในชีวิตจริง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกเรื่องสั้นไทยในช่วงนี้ออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะเด่นของเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง โดยพิจารณาว่าเรื่องสั้นเรื่องใดมีองค์ประกอบที่สำคัญเหมือนกันก็จะจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อจะได้กล่าวถึงกลวิธีการแต่งให้เหมาะสมกับเรื่องสั้นแต่ละกลุ่มนั้น และเพื่อจะได้สามารถยกตัวอย่าง เรื่องสั้นบางเรื่องขึ้นมากล่าวถึงในฐานะตัวแทนของเรื่องสั้นแต่ละกลุ่มได้ด้วย

เรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ อาจจำแนกออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ดังนี้คือ

- ก) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด
- ข) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง
- ค) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอตัวละคร
- ง) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศ

เรื่องสั้นแต่ละกลุ่มมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ✓ ก) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด

เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด คือเรื่องสั้นที่ความสำคัญของเรื่องประมวลอยู่ที่แนวคิดอันเป็นความหมายหรือสาระสำคัญที่นักเขียนเจตนาสื่อสารแก่ผู้อ่าน คำว่าแนวคิดในที่นี้ได้หมายความว่าจำกัดเพียงแต่หัวข้อของเรื่อง ทัศนะ หรือความคิดเห็นหนึ่งความคิดเห็นใดที่เสนอมาในเรื่องเท่านั้น หากแต่หมายถึงความคิดเห็นอันเป็นสาระสำคัญของเรื่องซึ่งมีบทบาทเป็นแกนหลักและมีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของโครงเรื่อง ตัวละครและรายละเอียดต่าง ๆ ภายในเรื่อง ในเรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอแนวคิดที่ดีคือ มีเอกภาพนั้น ถึงแม้ว่านักเขียนอาจจะเสนอทัศนะเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ได้หลายอย่างในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง แต่ทัศนะต่าง ๆ เหล่านั้นควรจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้ผู้อ่านได้เห็นแนวคิดของเรื่องได้แจ่มชัดขึ้น

เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด มีแนวคิด หรือความหมายของเรื่องเป็นศูนย์กลางรวมความสนใจที่นักเขียนต้องการเสนอแก่ผู้อ่าน แต่เนื่องจากแนวคิดมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สื่อความหมายได้ยาก และศิลปะการแต่งเรื่องสั้นก็ไม่เปิดโอกาสให้นักเขียนเสนอความคิดของตนแก่ผู้อ่านด้วยการใช้ถ้อยคำเพียงไม่กี่ประโยคดังเช่น ลักษณะของสุภาสิต คำขวัญ หรือคำพังเพย แนวคิดของเรื่องสั้นจึงต้องเสนอแก่ผู้อ่านในลักษณะของการแฝงอยู่ใน

เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยมีตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรม ตามสถานที่และเวลาที่กำหนดไว้ในท้องเรื่อง

ปัญหาใหญ่ของกลวิธีการแต่ง เรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอแนวคิดก็คือการสรรหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องซึ่งมีตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรมนั้นสามารถสื่อความหมายอันเป็นสาระสำคัญใด ๆ ก็ตาม ดังที่นักเขียนมุ่งหมายไว้ และควรจะทำให้แนวคิดนั้นเป็นจุดมุ่งหมายเพียงประการเดียวของเรื่องด้วย กลวิธีการแต่ง เรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอแนวคิดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๔ นี้ ผู้วิจัยจะได้เสนออย่างละเอียดในบทที่ ๔

ข) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง

เรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง คือเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสูงสุด ลักษณะของเรื่องสั้นประเภทนี้มักจะทำให้ความสนใจของผู้อ่านรวมศูนย์อยู่ที่เหตุการณ์ต่าง ๆ ของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยใคร่รู้ว่า ใคร เป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง หรือ ทำไม จึงเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น หรือสงสัยว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่งขึ้นแล้วจะเกิดเหตุการณ์ใดตามขึ้นมาอีก เป็นต้น

ความรู้สึกเช่นนี้ของผู้อ่านจะเกิดขึ้นต่อ เมื่อเรื่องสั้นเรื่องนั้นมีโครงเรื่องที่ซับซ้อน ยอกย้อน หรือมีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ยากแก่การเดาว่าเรื่องจะจบลงอย่างไร และการดำเนินเรื่องนั้นต้องสร้างความสงสัยใคร่รู้ (suspense) ให้แก่ผู้อ่านจากความตึงเครียดในการรอคอยว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น หรือเกิดความไม่แน่ใจว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรต่อไป

ปรากฏว่าในกลุ่มเรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่องนี้ มักจะมีเรื่องสั้นที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวน อาชญากรรม หรือการผจญภัยต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็พบว่ามีเรื่องสั้นแนวรักในสมัยนี้จำนวนไม่น้อยอยู่ในกลุ่มเรื่องสั้นประเภทนี้ด้วยเช่นกัน

ค) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอตัวละคร

เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอตัวละคร คือเรื่องสั้นที่มีตัวละครเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของเรื่อง ลักษณะของเรื่องสั้นเช่นนี้มักจะมุ่งแสดงให้เห็นสภาพจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเป็นสำคัญและตัวละครเอกจะเป็นศูนย์รวมความสนใจที่สำคัญที่สุดของเรื่อง

ลักษณะของตัวละครในเรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอตัวละครนี้จะต้องมีความเป็นปัจเจกบุคคล (individual) อยู่สูง ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าตัวละครนั้นเป็น

บุคคลคนหนึ่งที่มีบุคลิกหรือลักษณะ เฉพาะของตัวเอง การที่จะสร้างให้ตัวละครมีลักษณะ เช่นนั้นได้ นักเขียนจะต้องทำให้ตัวละครนั้นมีรายละเอียดต่าง ๆ มากพอที่จะเสริมสร้างให้ผู้อ่านได้เห็นความเป็นตัวตนของตัวละครนั้น การเสนอตัวละครในลักษณะ เช่นนี้จึงมีความแตกต่างจากการ เสนอตัวละครในฐานะที่ถูกกำหนดให้มีบทบาทเป็นเพียงวิถีทางหนึ่งสำหรับการใช้เสนอสาระทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ คือผู้อ่านจะรู้สึกว่ารูจักตัวละครนั้น เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตัวละครซึ่งมีลักษณะปัจเจกบุคคลอย่างมากนี้ ประกอบขึ้นมาจากลักษณะ เฉพาะตนและลักษณะสากลคือมีบางส่วน เหมือนมนุษย์ทั่ว ๆ ไปด้วย ประสบการณ์ของตัวละคร เช่นนี้จึงอาจช่วยไขความกระจ่าง เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ให้แก่ผู้อ่าน ได้ด้วย แต่ความเข้าใจของผู้อ่านดังกล่าวจะไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้สึกที่ว่าตัวละครนั้น เป็นทางผ่าน หรือวิธีการนำไปสู่ความเข้าใจนั้น หากแต่ตัวละครเป็นจุดหมายในตัวมันเอง มีความสำคัญ โดยตัวของมันเอง ความเข้าใจของผู้อ่านเกิดขึ้นจากความเข้าใจตัวละครนั้นนั่นเอง ในขณะที่ผู้อ่านรู้จักหรือรับรู้ตัวละครในประเภทหลัง ในลักษณะของการ เป็นทางผ่านไปสู่ความคิอะไรบางอย่าง

ง) เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศ

เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศคือ เรื่องสั้นที่มีบรรยากาศของ เรื่อง เป็นความสำคัญสูงสุด ลักษณะของเรื่องสั้นประเภทนี้มักมุ่งพรรณานาจาก ให้สัมพันธ์กับสภาพ อารมณ์และจิตใจของตัวละคร แต่ในขณะที่เดียวกันบรรยากาศของ เรื่องต้องสอดคล้องกับโครง เรื่อง แนวคิด และลักษณะของตัวละครด้วยเพื่อให้ เรื่องมีเอกภาพ การใช้ภาษาของนักเขียน สิลลา และทำนองแต่งมีบทบาทมากในการสร้างจินตภาพของผู้อ่านให้เข้าถึงและมีอารมณ์ร่วมกับบรรยากาศของ เรื่อง ผลลัพธ์ที่สำคัญของเรื่องสั้นประเภทนี้คือมุ่ง เร้าอารมณ์ของผู้อ่านให้ร่วม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบรรยากาศของเรื่องมากที่สุด บรรยากาศของเรื่องอาจก่อให้เกิดอารมณ์ได้ต่าง ๆ กันไปเช่น เศร้า สดชื่น หวาดกลัว หรือ ขบขัน เป็นต้น

การจำแนกเรื่องสั้นไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๘๔ ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจมีผู้ทักท้วงได้ว่าบางครั้งเราไม่สามารถระบุลงไปได้อย่างเด็ดขาดว่าองค์ประกอบใดในเรื่องมีความสำคัญสูงสุด เพราะอาจปรากฏได้ว่า เรื่องสั้นเรื่องหนึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ สำคัญหักเหยกันมาก เช่น ในเรื่องสั้นบางเรื่องอาจจะมีการกระทำภายนอก (หมายถึงโครงเรื่อง) กับตัวละคร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและ เป็นศูนย์รวมความสนใจของผู้อ่าน

ใกล้เคียงกัน ในกรณีเช่นนี้การตกลงใจว่า เรื่องสั้นลักษณะ เช่นนี้ควรจัด เป็น เรื่องสั้นประเภทใดนั้น จะต้องคำนึงถึงผลรวมทั้งหมดของการ เสนอองค์ประกอบของ เรื่องสั้นในลักษณะ เช่นนั้นว่า นำหนัก ของเรื่อง หรือจุดมุ่งหมายเพียงประการเดียวของเรื่องตกอยู่ที่ใด เช่น เหตุการณ์ทั้งหมดนั้นเป็น ไปเพื่อพิสูจน์ให้เห็นธาตุแท้ หรือความเป็นปัจเจกบุคคลของตัวละครเอก เรื่องสั้นเรื่องนั้นก็จัด เป็นเรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอตัวละคร แต่ถ้าเกิดผลของเรื่องปรากฏว่าทั้ง เหตุการณ์และตัวละคร ในเรื่องก่อให้เกิดผลในทางสนับสนุนหรือล้มล้างความคิดใดความคิดหนึ่ง เรื่องสั้นเรื่องนั้นก็สมควร จัดอยู่ในกลุ่ม เรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอแนวคิด

✓ ด้วยกฎเกณฑ์การจำแนกเรื่องสั้นไทยออกเป็นประเภทต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัย พบว่าเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด และเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง มีปริมาณ ใกล้เคียงกัน และทั้งสองประเภทนี้เป็นลักษณะส่วนใหญ่ของเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลานี้ กล่าวคือ เรื่องสั้นทั้งสองประเภทนี้มีจำนวนประมาณ ๓ ใน ๔ ส่วนของเรื่องสั้นทั้งหมด ๑,๔๐๔ เรื่อง ซึ่ง สำนวนพบในวารสารและหนังสือพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ นอกจากนั้นก็ เป็น เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอตัวละคร และเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศ ซึ่งเรื่อง สั้นในกลุ่มมุ่งเสนอบรรยากาศนี้มีจำนวนน้อยกว่าเรื่องสั้นประเภทอื่น ๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน

จากการอธิบายเกี่ยวกับความหมายของเรื่องสั้น กลวิธีการแต่ง และ สภาพ ทั่วไปของการนำเสนอเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ อาจสรุปได้ว่า เรื่องสั้นเป็นงาน เขียนประเภทบันเทิงคดีร้อยแก้วซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ มีขนาดสั้น มีตัวละครน้อย มีจุดมุ่งหมายหรือ แนวคิดเพียงประการเดียว เรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง ๆ จะมีคุณภาพดีคือจะมีจุดมุ่งหมายของเรื่อง ปรากฏอย่างเด่นชัดและประทับใจผู้อ่านมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกลวิธีการแต่งอันประกอบไปด้วย วิธีการต่าง ๆ คือ กลวิธีการนำเสนอเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง กลวิธีการสร้างโครงเรื่อง กลวิธีการสร้างตัวละคร และกลวิธีการสร้างบรรยากาศ

ถึงแม้ว่าเรื่องสั้นในเมืองไทยจะมีวิวัฒนาการบางส่วนมาจากการเล่าเรื่อง แบบนิทาน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย แต่เรื่องสั้นก็มีนิทาน เพราะเรื่องสั้นมีศิลปะการ เล่าเรื่องที่มีความซับซ้อนและความพยายามทำให้เรื่องมีความสมจริงมากกว่า ศิลปะการเล่า เรื่องแบบเรื่องสั้นเช่นนี้ นับได้ว่าเป็นผลมาจากการรับเอารูปแบบเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตก เข้ามาในวงวรรณกรรมของไทยนั่นเอง งานเขียนในรูปแบบเรื่องสั้นของไทยสมัยแรก ๆ จึง มักจะเป็นการแปลและดัดแปลงมาจากเรื่องสั้นภาษาต่าง ๆ ประเทศ แต่ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ มี

แนวโน้มที่เห็นได้ชัดว่างานเขียนที่เป็นเรื่องสั้นไทยมีปริมาณมากขึ้นเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม หลักการเขียนหรือกลวิธีการแต่งของเรื่องสั้นไทยยังคงพึ่งพิงหรือเป็นหลักการแต่งเรื่องสั้นตามแบบแผนตะวันตกอยู่เช่นเดิม

หลังจาก พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ปริมาณของเรื่องสั้นไทยมีมากขึ้นและได้รับคามนิยมจากผู้อ่านอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากภาคบันเทิงคดีในวารสารรายสัปดาห์และรายเดือน เช่น ประมวลสาร ไทยใหม่วันจันทร์ เดลิเมลวันจันทร์ ผู้นำ ฯลฯ ให้ความสำคัญต่อการเสนอเรื่องสั้นในฐานะเป็นบันเทิงคดีประจำฉบับ ส่วนหนังสือพิมพ์รายวันบางฉบับก็เริ่มหันมาให้ความสำคัญต่อการเสนอเรื่องสั้นเช่นกัน เช่นหนังสือพิมพ์ ศรีกรุง สุภาพบุรุษ ประชาชาติ และประมวลวัน เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบการเสนอเรื่องสั้นในวารสารและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งตีพิมพ์ในช่วงเวลานี้ พบว่าเรื่องไทยได้รับความนิยมและตีพิมพ์อย่างแพร่หลายมากกว่าเรื่องสั้นที่แปลและคัดแปลงมาจากภาษาต่างประเทศ

ปรากฏการณ์สำคัญ ประการหนึ่งของเรื่องสั้นไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ คือสะท้อนให้เห็นว่านักเขียนเรื่องสั้นสมัยนี้ส่วนใหญ่คุ้นเคยและเจนจัดในศิลปะการแต่งเรื่องสั้นมากขึ้น สามารถใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องสั้นคือ แนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก เป็นสิ่งเสนอสาระและบันเทิงได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าประทับใจ

การจำแนกเรื่องสั้นไทยในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ ออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด ประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง ประเภทมุ่งเสนอตัวละคร และประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศ เป็นความพยายามที่จะรวมกลุ่มเรื่องสั้นไทยที่มีลักษณะเด่นคล้ายคลึงกันไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อที่จะได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นไทยเหล่านี้ได้สอดคล้องและเหมาะสมกับลักษณะเด่นของเรื่องสั้นแต่ละกลุ่ม และจากการจำแนกเรื่องสั้นไทยดังกล่าวทำให้มองเห็นแนวโน้มว่าเรื่องสั้นไทยในช่วงเวลานี้ มุ่งให้สาระแก่ผู้อ่านมากพอ ๆ หรือทัดเทียมกับการมุ่งให้ความบันเทิง กล่าวคือเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดมีจำนวนมากหรือทัดเทียมกับเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอโครงเรื่อง ส่วนเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอตัวละคร และประเภทมุ่งเสนอบรรยากาศมีอยู่น้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัด

การศึกษาเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๔ อย่างละเอียดในบทต่อไปจะช่วยให้เห็นลักษณะเฉพาะและลักษณะเด่นของเรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิดในช่วงเวลานี้ได้อย่างชัดเจน